

పశువైద్య గ్రంథమాల 2 వ పుష్పము

ద్రవ్యజ్ఞానము

గ్రంథకర్త:

“అభినవ సహదేవ” ఆయుర్వేద పశువైద్యాచార్య, వైద్యకళా
విభాషణ, పశువైద్యగ్రంథమాల, ఆయుర్వేద పశుచికిత్స
లయ సంస్థాపకులు, ఆంధ్ర జాతీయ పశువైద్య విద్యాపీఠ
ప్రెసిడెంటు, ఆంధ్ర జాతీయ పశువైద్య
కళాశాలప్రిన్సిపాల్ నగు,

డాక్టర్ యేజెత్త శ్రీరాములు చౌదరి,

A. V. L. M. & S., A. M. B. & B.S.

అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

1937

సర్వస్వామ్యసంకలితము]

[వెల రు 1-0-0.]

బె జ వా డ:

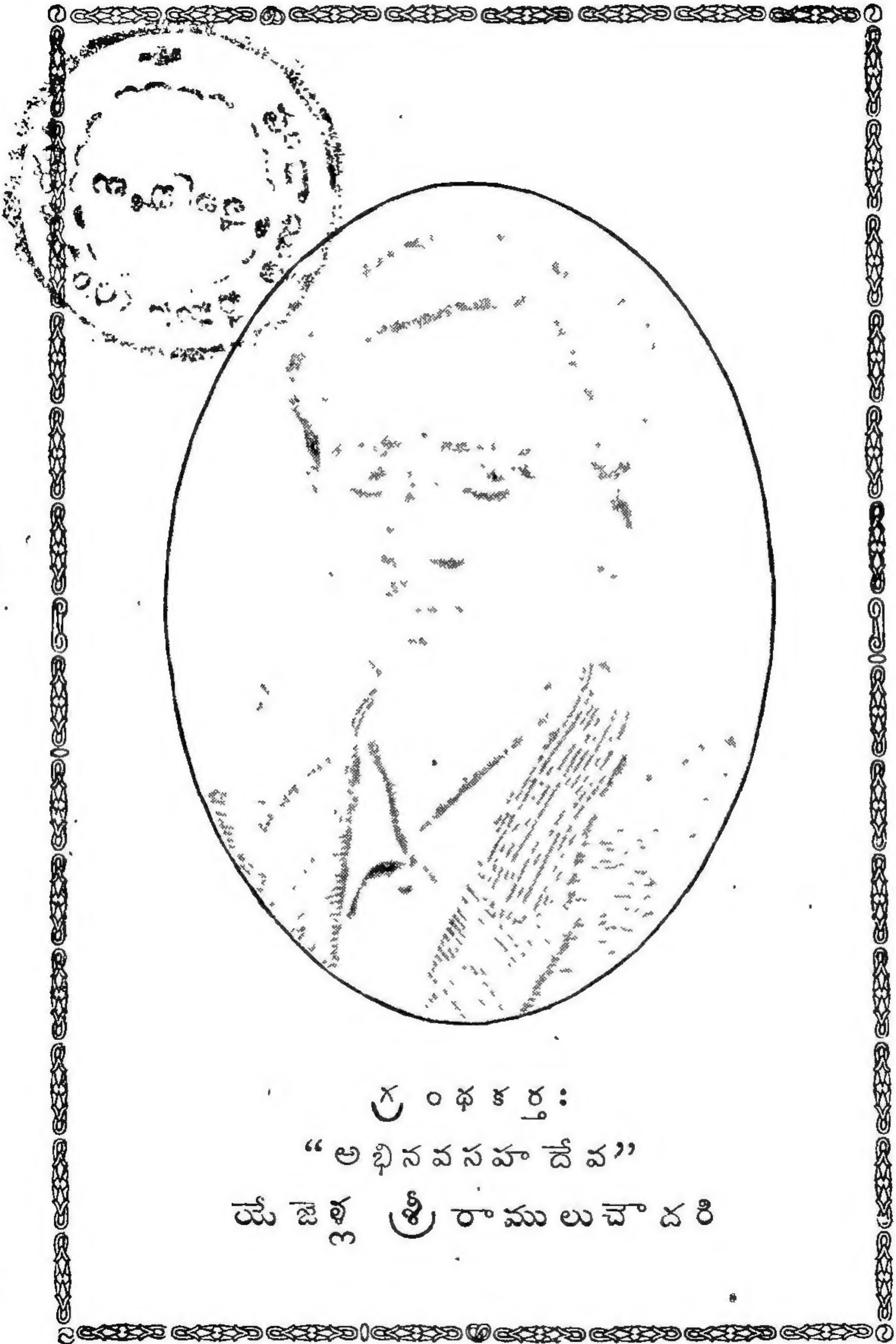
అంధ్రగ్రంథాలయముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడియె.

---

iii

25/32

గ్రంథకర్త:

“అభినవనహదేవ”

యజ్ఞశ్రీరాములుచౌదరి

విజ్ఞాపి

నేను సుమారు పదినవత్సరములక్రిందట ఆయుర్వేద పశుచికిత్సాలయమును ఆయుర్వేద పశువైద్య గ్రంథమాలను స్థాపించి అనుభవపూర్వకముగా నపుడపుడు పశువైద్య గ్రంథముల బ్రకటించుచు వార్తాపత్రికలలో వ్యాసములువ్రాయుచు నా శక్తికొలది పశుసేవ చేయుచున్నసంగతి తామెల్లరకును దెలిసియేయున్నది. నేను వ్రాసిన గ్రంథములనుబట్టియు, నాయొద్ద తరిబియతయిన వైద్యులద్వారాను, కరపత్రిముల మూలకముగను ఆంధ్రదేశమందంతటను ఆయుర్వేద పశువైద్యమును వ్యాపింపజేసితిని.

మరియొక ముఖ్యవిషయమేమన నే నిపు యొక ఆంధ్రజాతీయ పశువైద్య కళాశాలను స్థాపించి గవర్నమెంటువారిచే రిజిష్టరు చేయించి యనేకమంది పశువైద్యులను తరిబియతు చేయుచున్నాడను. ఈకళాశాల ప్రభుత్వమువారివలన ద్వారలో రికగైర్నజు కానున్నది.

ప్రస్తుత కాలపరిస్థితులనుబట్టి రైతులకును విద్యార్థులకును తదితరులకును అర్థమగునటుల సులభశైలియందు ఇరువది పశువైద్య గ్రంథములను మాపశువైద్య గ్రంథమాలతరపున బ్రకటించితిని. మా యాయుర్వేద పశువైద్య గ్రంథమాలయందు వెల్వడిన గ్రంథరాజములం దిదియు నొక్కటి. ఇయ్యది

పశుధనాభిమానులగు హైందవులకెల్లరకును హస్తభూషణమని చెప్పనగును.

మా యీ గ్రంథములపై గవర్న మెంటు వెటరినరీ, అగ్రి కల్చరల్, రెవిన్యూ, ఎడ్యుకేషనల్ డిపార్ట్మెంటులయందలి ప్రముఖులగు నుద్యోగులును తదితర డిపార్ట్మెంటులవారును జమిందారులు భూస్వాములు మున్నగు వారు పెక్కురు పెక్కు సదభిప్రాయముల నొసంగియున్నారు.

మా యీ గ్రంథముల నాంధ్రలోకమాదరించి ప్రతి పాఠశాలయందును, ప్రతిపుస్తక భాండాగారమందును, కోఆపరేటివ్ సొసైటీలయందును ఉంచి మాపశువైద్య గ్రంథమాల నభివృద్ధికి దెత్తురని విశ్వసించుచున్నారము.

ఈ గ్రంథమునకు దయతో బీఠిక వ్రాసి వన్నెదెచ్చిన పశుధనాభిమాన శిరోమణికిని ముద్దులొలుకునటు లీ గ్రంథమును ద్వారలో ముద్రింపించి యిచ్చిన గ్రంథాలయప్రెస్సు మానేజరు శ్రీ కుందా లక్ష్మీనరసయ్యగారికిని, నా యీ గ్రంథ రచనమునకు సాయపడిన గ్రంథముల రచయితలకును నా హృదయపూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాడను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

ద్ర వ్య జ్ఞా న ముష్ణ మన సంహయ తీ
శలహ (గంధారియం, కృష్ణా శిల్పం)

32

అడ్డసరము (Adhatoda Vasica)

శ్లో॥ ఆరూశా వాసకో వాసా వృషా సింహముఖి భిషక్,
సింహపర్ణి వృషో వాసా సింహకోత్పాట రూపకః.

టీ॥ ఆరూశా-వాసకః-వాసా-వృషా-సింహముఖి-భిషక్,
సింహపర్ణి-వృషా-వాసా-సింహకా-ఉత్పాటరూపకః.

అనునవి అడ్డసరము నామములు

ఇదియొక గుల్మజాతివృక్షము. దీనిరెమ్మలు ఒకదాని పక్క నొకటి మొలచి పొడలవలె పెరుగును. దీనికొమ్మలు లేతగనున్నపుడు ఆకుపచ్చగను, ముదిరినపుడు తెలుపుగను ఉండును. దీని ఆకులు మామిడాకులవలె పొడవుగనుండును, గాని పెళుసుగనుండవు. పండుటాకులు పసుపుపచ్చగనుండును. మాఘఘాల్గుణమాసములలో నిది పూతపూయును. అప్పుడు కొమ్మలచివర జూలువలె చిన్నచిన్నకోటియాకులు పుట్టి వానిలో తెల్లని చిన్నపువ్వులుపూయును. కాయలుకాయదు. దీనివేరు, ఆకులు, పువ్వులు ఔషధములలో వాడుదురు. ఆయుర్వేదపశువైద్యులు దీని ఆకులను చెక్కను వాతరోగములకు వాడుదురు. ఆకురసము విరేచనముల కట్టించును. వాతముల

నన్నింటిని పోగొట్టును. పశువులకు కలుగు శ్వాససంబంధమగు రోగములకు చెక్కరసము, ఆకురసము బాగుగా పనిచేయును. ముద్గవాతము వచ్చినపుడు రెండుగుప్పెళ్ల ఆకులను గుండజేసి దానిలో ఒకతులం ఇంగువ, రెండుతులములు ఉప్పుకలిపి పెట్టిన తగ్గును. ఆకురసము తేనెతోకలిపి దగ్గులకు, వగర్చునకు అప్పుడప్పుడు నాలుకకు నాకించిన తగ్గును. దీని ఆకుపసరు చలువ చేయును. దీని ఆకులు చెక్కను కషాయముగా కాచి పశువులకు వచ్చు కల్లవాపులు, వాతనొప్పులు, దెబ్బలకు వాడిన బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:—ఆకులు - 10 తులములవరకు.

—♦ అవిసె (Linseed plant) ♦—

శ్లో॥ అగస్త్యో వంగసేనాహవో మధుశిగుర్మునిదుర్ముఖః.

టీ॥ అగస్త్యః-వంగసేనాహవ్యః-మధుశిగుః-మునిద్రుమః-అనునవి అవిసిపేర్లు.

ఇది ప్రసిద్ధమైన పెద్దచెట్టు. దీనిపువ్వులు పెద్దవిగా నుండి ఎరుపురంగుగగాని, తెలుపురంగుగగాని ఉండును. కొందరు ఆకులను పువ్వులను వాడుదురు. దీని చెక్కరసము, ఆకురసము చేదుగనుండును. వేడిజేయును. పైత్యపుదద్దురునకు ఆకుపసరు పశువుశరీరమున కంతటికి రెండుమూడు పర్యాయములు పట్టించినయెడల బాగుగా పనిచేయును. ఇంకను వాతనొప్పులకు, ఉబ్బురోగమునకుకూడ ఈపసరును శరీరమునకు పూయవచ్చును. నేత్రరోగములకు ఆకుపసరుతో మిరియాలు

గాని, శొంఠిగాని గంధముతీసి కలిపి వాడిన బాగుగా పని చేయును. చర్మరోగములకు ఆకుపసకులో తగినంత ముద్ద కర్పూరము కలిపి వాడిన పనిచేయును.

—♦ అపిసె గింజలు (Linseeds) ♦—

మూత్రోగములకును, రక్తసంబంధముగు రోగములకును ఈగింజలను జావగాకాచి పథ్యముగా పెట్టవచ్చును. ఇంకను గింజలను పిండిగావినరి కంతులకు, వాపులకు, నెత్తురుగడ్డలకు వేసికట్టినచో పక్వమునకువచ్చును. దూడలను బలపరచు వారు ఈగింజలను కొంతకాలమువరకు మేతతో చేర్చిపెట్టుచుండినయెడల అవి కండబట్టి బలియును.

—♦ అవిసెనూనె (Linseed oil) ♦—

ఇంగ్లీషుమందుల షాపులలోదొరకు అవిసెనూనెను కడుపుబ్బులకు వాడినయెడల బాగుగా పనిచేయును. అవిసెనూనెను శరీరమంటలకు, వాపులకు, విరేచనములు కలిగించుటకు, దీర్ఘకడుపుబ్బులకు బాగుగా వాడవచ్చును.

మోతాదు:—సవాసేరునుంచి అరవీసెవరకు.

—♦ అల్లము (Ginger) ♦—

శ్లో॥ ఆర్ద్రకం శృంగిబేరం తన్మహాషధ ముదాహృతం.

టీ॥ ఆర్ద్రకం-శృంగిబేరం-మహాషధం - అనునవి అల్లపుపేర్లు.

ఇది పసుపు మొదలైన మొక్కలజాతిలో చేరినది. అల్లమునుండియే శొంఠిని తయారుచేయుదురు. మనకు చీనా, జపాను నేశములనుండికూడ వచ్చుచున్నది. అల్లము కార

ముగా, పుల్లగానుండును. వేడిజేయును, జీర్ణశ్వాస సంబంధ మగు రోగముల కన్నిటికి బాగుగాపనిజేయును. కడుపులోని వాయువును హరింపజేయును. అజీర్తి, దగ్గు, వగర్పుమున్నగు రోగములలో మంచిబెల్లము, అల్లము సమానభాగములు తీసి కొని నారింజకాయంత ప్రతిపూట పెట్టుచుండినయెడల బాగుగా పనిజేయును.

మోతాదు:—1 తు మొదలు సేరువరకు.

—♦ అరటి (Plantain tree) ♦—

శ్లో॥ కదళీ గ్రంధినీ మోచా రంభా వీరా యతచ్ఛదా,
కదళీవారణబుసా రంభా మోచా మహాత్ఫలా.

టీ॥ కదళీ-గ్రంధినీ - మోచా - రంభా-వీరా - ఆయతచ్ఛదా,
వారణబుసా-రంభా-మహాత్ఫలా అనునవి అరటిపేర్లు.

వీనిలో అనేక రకములుగలవు వీని దుంప, వేళ్లు, పొత్తి, ఆకులు, మున్నగువాని రసము స్వాదుగవెగటుగ నుండును. చలువచేయును. దుంపరసము రక్తసంబంధమగు రోగములకు బాగుగాపనిచేయును. వేళ్ళరసము విషములను విరచును. ఆకురసము, దుంపరసము నేత్రవ్యాధులకు పని జేయును. ఆకుల చూర్ణము వెన్నతోకలిపి అరువాపులకు, చర్మవ్యాధులకు ఉపయోగించిన బాగుగాపనిజేయును. అరటి పండ్లను మలబద్ధకముగా నుండుదూడలకు, ఎండురోగముగల పశువులకు పెట్టిన బాగుగాపనిజేయును. దుంపరసము విరేచనముల కట్టించును. అరటిపువ్వులరసములో కవిరికలిపి యిచ్చిన.

పారుడురోగము కట్టును. ఆకురసమును నేత్రరోగములకు వాడవచ్చును.

మోతాదు:—దుంపరసము అర్థసేరువరకు.

—♦ అతిమధురము (Licuorice root) ♦—

శ్లో॥ మధుయష్టి క్లీతనకం యష్టి మధు మధూలికా,
యష్ట్యాహ్వాం మధుకం యష్టిమధూకం జలజామధు.

టీ॥ మధుయష్టి-క్లీతనకం-యష్టిమధు-మధూలికా,
యష్టి-మధుకం-యష్టిమధూకం - జలజా -మధు -అనునవి
అతిమధురము పేర్లు.

ఈ మొక్కలు పెషావరు అరేబియా సిందుప్రాంతము లందు పైరగును. ఇది ఆరడుగులఎత్తు పెరుగును. ఆకు గుండ్రముగ, చిన్నదిగ, ములగఆకంత పరిమాణముగ నుండును. చెట్టంతయు నారగానుండును. సన్నని గుత్తులుగా పూవులు పూచును. పువ్వులకు వాసనయుండదు. ఆకును నలిపిన వెగటు వాసనగానుండును. సన్యాసులు దీనిఆకు తిని యోగసిద్ధివడయుదురు. వేరురసము చలువచేయును. నేత్రరోగములకు, చర్మవ్యాధులకు బాగుగాపనిచేయును. యష్టిమధుకమును దగ్గులకు, నగర్పునకు వాడవచ్చును. దీని బెరడు ముందు చేదుగనుండి తదుపరి తీపిగనుండును. బెరడు పొడితో తగినంత బెల్లముకలిపి దగ్గులకు నాకించవచ్చును.

మోతాదు:—2 తులములవరకు.

—♦ అక్కలకట్ట (Pellitory Root) ♦—

ఇది గుల్మముగపెరుగును. చామంతి ఆకువంటి ఆకులను, బోడతరపుపువ్వువంటి కాయయును కలిగియుండును. కాయ అంతయు పసుపుపచ్చగను, పైన ఎరుపురంగుగల బెరడును యుండును. దీని పూతలోనే గింజలుండును. దీనివేరునే అక్కల కర్రయందురు. ఆకుకూడ వేరువలెనే సమిలినయెడల చిమ చిమ లాడును. ఇది వగరుగ కారముగనుండును. వేడిజేయును. నరసంబంధమగు రోగములకు ఈరసము బాగుగాపనిచేయును. వాతరోగముల పోగొట్టును. గట్టికంతులకు గండఫెరోజాలో ఈ అక్కలకర్ర పొడికలిపి పట్టివేసిన త్వరలో పక్వమునకు వచ్చును. నేత్రరోగములకు దీనిని తదితర ఔషధములతో కలిపి పాడవచ్చును. జోరీగలు, కందిరీగలు పశువుశరీరమును కరచి దద్దురు పుట్టినయెడల నాముసుద్దతో ఈ అక్కలకట్ట గంధముతీసి కలిపిరాసిన తగ్గును.

మోతాదు:—2 తులములవరకు.

—♦ అత్తి (Ficus Racemosa) ♦—

శ్లో॥ ఉదుంబరః క్షీరవృక్షో జంతువృక్షః సదాఫలః,
హేమదుగ్ధః కృమిఫలో యజ్ఞాంగ శ్శీతవల్కలః.

టీ॥ ఉదుంబరః-క్షీరవృక్షః-జంతువృక్షః-సదాఫలః,
హేమదుగ్ధః-కృమిఫలః-యజ్ఞాంగః-శ్శీతవల్కలః.

అనునవి మేడిపేరులు.

ఇది సెద్దవృక్షము. ఆకులు గుండ్రముగ, కొంచెము కోలగ మందముగ గరగరలాడుచుండును. చెట్టునుండి పాలు గారును. కాయలు గుండ్రముగ తీయగనుండును. పీటినే అత్తిపండ్లందురు. ఇవి పూవులు పూయకయే కాయలు పుట్టును. చెక్కరసము వెగటుగ తీపిగనుండును. వాతరోగములకు చెక్కరసము బాగుగా పనిచేయును. చెక్కపొడి కంతులకు చర్మరోగములకు వేపనూనెలో కలిపి రాసిన పనిచేయును. అత్తిపండ్లను పిసికి మొండికంతులపై నవేసినయెడల పక్వమునకు వచ్చును.

మోతాదు:—చెక్కరసము సేరువరకు.

—♦ అతివస(Root of Indian Atees) ♦—

శ్లో॥ అతివిషా శుక్లకందా విషా ప్రతివిషాపరా,
శ్యామకందా సితాశృంగీ భంగు రోపవిషాణికా.

టీ॥ అతివిషా-శుక్లకందా-విషా-ప్రతివిషా అనునవి అతివస నామములు. శ్యామకందా-శృంగీ-భంగురా - ఉపవిషాణికా అనునవి నల్లఅతివస నామములు.

ఈఅతివస తెలుపు, నలుపు, ఎరుపు అని మూడువిధములుగానుండును. కాని గుణముమాత్రము సమముగానుండును. అతివస కొంచెము చిరుచేదుగ, కారముగనుండును. దీనిగంధము కల్లవావులకు పనిచేయును. దూడలకు కలుగు పాలదొమ్మలో దీనిని వాడవచ్చును.

మోతాదు:—తులమువరకు.

—♦ అడవి జీలకఱ్ఱ (Wild Cummin seeds) ♦—

దీనినే విషకంటకాలు అందురు. ఆకుపై న నూగుండును. దీనినే నల్లజీలకర్ర చేదుజీలకర్ర యందురు. ఈపొడి విరేచనముల గావించును. కడుపునొప్పి, కడుపుబ్బ మొదలగు జీర్ణ సంబంధమగు రోగములకు వాడిన బాగుగా పనిచేయును. వాయువును హరింపజేయును. మిక్కిలి చేదుగనుండును. వేడి జేయును.

మోతాదు:—4 తులములవరకు.

—♦ ఆముదపుచెట్టు (Ricinis Communis) ♦—

ఈచెట్టు చాలప్రసిద్ధమైనది. ఇది చిట్టాముదము, పెద్దాముదము అని రెండుజాతులు. చిట్టాముదమునకు కాయలు ఆకులు చిన్నవిగాను, పెద్దాముదమునకు పెద్దవిగానుయుండును. గుణము సమానమే, కాని చిట్టాముదముమంచిది. వీనిలో పూవులలో ఎరుపు, తెలుపుభేదములుగలవు. ఆకులు వగరుగ చేదుగ, రుచిగనుండును. తలమాదకు, శిరోవాతములకు ఆకులను వేసికట్టిన బాగుగా పనిచేయును. శిలామేహపాతమునకు ఆకురసము వాడవచ్చును. ఆముదపువేరు వాతరోగములకు నుపయోగించవచ్చును. ఆముదపుగింజలు విరేచనముగావించును. మామూలుగాపెట్టు దాణా దినుసులు మొదలగు బలవర్ధకౌషధములలో ఆముదపుపప్పును వేసిపెట్టుచుండిన యెడల వాతరోగములు, నేత్రరోగములు సంభవింపవు. ఆముదము విరేచనమును గలిగించును

మోతాదు:—ఆముదము సేరువరకు

ద్రవ్యజ్ఞానము

—♦ ఆవాలు (Indian mustard) ♦—

శ్లో॥ సర్వ పఃకటుక స్నేహాః భూత ఘ్నా రక్షి తా ఫలః,
తుర్తుభోన్యస్స ఉదిప్తస్సిద్ధా శ్వేతసర్వ పః,
రాజికాచాసురీరాజీ సుతీక్షః కృష్ణసర్వ పః.

టీ॥ సర్వ పః-కటుక స్నేహః-భూతఘ్నః-రక్షి తా ఫలః,

అనునవి ఆవాలపేర్లు

తుర్తుభః-సిద్ధార్థః-శ్వేతసర్వ పః - అనునవి తెల్ల ఆవాలపేర్లు
రాజికా-ఆసురీరాజీ-సుతీక్షః- కృష్ణసర్వ పః - నల్లఆవాలపేర్లు

ఆవాలలో ఎరుపు తెలుపు నలుపురంగులుగలవు. ఇంచు మించుగ మూడును సమానగుణములు గలిగియుండును. తెల్లవాలను కౌషధములలో వాడుదురు. వేడిచేయును. వాత రోగములలో విరివిగా వాడవచ్చును. వీనిని తరచుగా జబ్బు పడినభాగమునకు పట్టువేయుదురు. వీనిని పట్టువేయునపుడు వేడినీటితో కలిపి పట్టువేయవలెను. వాచియుండు ప్రదేశము పైన ఈపిండితో పట్టువేసిన తగ్గును. పశువునకు న్యూమోనియా మున్నగువ్యాధులు కలిగినపుడు ప్రక్కలమీదను, కడుపునొప్పికి పొట్టమీదను, గుండె, పేగులు వాచినపుడు ఆయా ప్రదేశములమీదను పట్టువేయవలెను. ఇంకను వీటిని బలవర్ధకౌషధములలో కలిపి వాడవచ్చును. చురుకుగా పని చేయును.

మోతాదు:— 1 తులమునుంచి 2 తు. వరకు.

—♦ ఆరుదొండ (Capparis zeilamica) ♦—

శ్లో॥ ఆర్జటస్యాదార్తగళోబహుకంటః ప్రథుర్వణః.

టీ॥ ఆర్జటః- ఆర్తగళః- బహుకంటః- ప్రథుర్వణః.

అనునవి ఆరుదొండపేర్లు.

ఇది తీగ. కాయ కోలగ నుండును. పండిన ఎరుపుగ నుండును. కాయలు చేదుగనుండును. ఈ ఆకుపసరు వేడిజేయును. దీర్ఘవాతములలో వాడవచ్చును. ఈ దొండచిగుళ్లలో తగినన్ని మిరియాలు, జాజికాయ కలిపి పెట్టిన అతిమూత్రముతగ్గును. వాపులకు దీని పసరును వాడవచ్చును.

మోతాదు;— ఆకుపసరు అర్థశేరు.

—♦ ఆకుజెముడు (Euphorba Nerufola) ♦—

శ్లో॥ దళస్నుహీశ్వానజిహ్వా పత్రస్నుక్సు విరేచనీ.

టీ॥ దళస్నుహీ-శ్వానజిహ్వా పత్రస్నుక్ - సువిరేచనీ అనునవి ఆకుజెముడుపేర్లు.

జెముడుచెట్లలో ఆకుజెముడు, పుల్లజెముడు, పలకల జెముడు మున్నగు అనేకరకములుగలవు. అన్నిటికి పాలుపూర్తిగానుండును. ఇంచుమించు సమానగుణములు కలిగియుండును. ఆకుజెముడుకు సన్నని కాడలును అరుదుగ చిన్ని ఆకులును యుండును. వేడిజేయును. కఫమును పోగొట్టును. విరేచనముగలిగించును. పశువులకు శ్వాసరోగములందును సంది పుట్టినపుడును దాని కాడలు దోరగావేయించి రసముతీసి తగినంతగా త్రాగించినయెడల శ్వాసకట్టును. ఇంకను ఈకాడరసములో

వేపనూనెకలిపి అరువాపులకు కల్లవాపులకు ఉపయోగించవచ్చును.

మోతాదు:—పసరు అర్థ సేరువరకు.

—♦ ఆడాలు (Arabis Chinensis) ♦—

ఈగింజలు ఎరువుగ, గుండ్రముగ పెద్ద ఆవాలంత పరిమాణముగనుండును. జీర్ణశక్తిజేయును. వీటిని నూరి చర్మరోగములకు బాగుగా వాడవచ్చును. వాతరోగములలో తదితరమందులలోకలిపి లోపలికి ఈయవచ్చును.

మోతాదు:—3 తులములవరకు.

—♦ ఇంగువ (Assafoetida) ♦—

శ్లో॥ హింగుబాష్ణికమత్యగ్నిం రామతం భూతనాశనం,
అగూఢగంధాజరణం జంతుఘ్నం సూపభూషణం.

టీ॥ హింగు-బాష్ణికం-అత్యగ్నిం-రామతం-భూతనాశనం
అగూఢగంధా-జరణం-జంతుఘ్నం-సూపభూషణం అనునవి
ఇంగువ పేర్లు.

ఇవి 3, 4 అడుగుల ఎత్తువరకు పెరుగును. ఈ మొక్కలలో చాలరకములుగలవు. చెట్టువ్రేళ్ళను నరకుటవలన నేర్పడెడి జిగురు నిలువయుంచుటవలన నలుపురంగుగనుండును. దీనినే ఇంగువయందురు. కొందరు వర్తకులు దీనిపైన రంగువూయుదురు. ఇది కారువాసనగ, వెగటుగ, కారముగ నుండును. మిక్కిలి వేడిజేసి ఆర్పును. శ్వాసనణచును, విరేచనముగావించును. పశువులకుకలుగు జీర్ణవాత శ్వాసరోగములకు బాగుగా

వనిచేయును. ఈనినవెంటనే 4 తులముల ఇంగువను సేరు పాలలోకలిపి వేడిజేసి త్రాగించిన వాతమును హరించును. ఇంగువను సారాయిలోగాని, స్పిరిట్ లోగాని కలిపి పుండ్లకు రాసిన నెమ్మదించును. దీర్ఘకడుపుబ్బులకు కర్పూరతైలంలో గాని, అవిసెనూనెలోగాని ఇంగువనుకలిపి త్రాగించిన తగ్గును.
మోతాదు:—4 తులములవరకు.

—♦ ఇందుపగింజలు (Clearing nuts) ♦—

శ్లో॥ కతకోమ్బుప్రసాదశ్చ ద్రవస్తి క్తఫలస్తథాః.

టీ॥ కతకః-అంబుప్రసాదః-ద్రవః-తి క్తఫలః అనునవిచిల్లగింజపేర్లు

ఈచెట్లు ముసిడిచెట్టుకంటెపెద్దవి. ఇవి కొండలమీద బాగుగాపెరుగును. పండ్లనుతిందురు. గింజలు జిగటగనుండును. గింజలనరుగదీసి మడ్డిని నీటిలో కలిపినయెడల స్వచ్ఛమైన నీరు పైకేతేరును. ఇంకను ఈగింజలను మసిచేసిపంచదారలో కలిపి పశువులకు కలుగు నేత్రోగముల కుపయోగించవచ్చును.

—♦ ఇసుక (Sand) ♦—

దీనిని మంగలములో వేయించి తీసి గుడ్డలోగాని, గోనె పట్టాలోగాని వేసివెచ్చవెచ్చనిది పశువులకు కలుగు వాతనొప్పులకు, కణతులకు, బెణుకులకు, తదితర దెబ్బలకు కాచినయెడల వెంటనే సుగుణమిచ్చును. అర్చనాపులకు, మిడికి మాత్రము ముందు దొండాకుపసరుతో తగినంతవెన్నకలిపి ఆభాగములకు మర్దనచేసి ఇసుకకాపులు తీసిన తగ్గును.

—♦ ఇప్ప (Bassia) ♦—

శ్లో॥ మధూకోమధుక స్తీక్ష్ణసారశ్చ గుడపుష్పకః,
గోలాఫలోలోధ్రపుష్పోమధుకోష్ఠోమధుద్రుమః.

టీ॥ మధూకః-మధుకః-తీక్ష్ణసారః-గుడపుష్పకః,
గోలాఫలః-లోధ్రపుష్పః-మధుకోష్ఠః-మధుద్రుమః అనునవి
ఇప్ప పేర్లు.

ఇది పెద్దవృక్షము. దీని ఆకులు లోలుగాకులవలెనుండును. దీని పూవులు పొగడపూవులవలెనుండును. పువ్వులనుండి సారాయితీయుదురు. ఇంకను చముగుగూడ తీయుదురు. ఆముదముకంటె చిక్కగానుండును. పువ్వులను ఎండబెట్టి పిండిగా జేయుదురు. ఇప్పనూనె వేడిజేసి ఆర్చును. ఈచెట్టుబెరడురసము వాతరోగములకు, క్రిమిరోగములకు బాగుగా పనిచేయును. ఇప్పపిండి మోకాళ్ల వాపులను తగ్గించును. ఇప్పపువ్వు పెద్ద రోగమునకు పనిచేయును.

—♦ ఇసుళ్లు (Winged white ants) ♦—

వర్షాకాలమునందు చెదలపుట్టలలోనుండి గుంపులు గుంపులుగావచ్చు రెక్కలుగల పెద్దచెదలపురుగులు. ఈ పురుగులరెక్కలుకాల్చి మసి చేసి ఆముదములో కలిపి మెడమీద కలుగు అరువాపులకు పుండ్లకువాడిన త్వరలో తగ్గును.

—♦ ఉత్తరేణి (Achyranthes Aspera) ♦—

శ్లో॥ అపామార్గస్తు శిఖరీ కణిహీ ఖరమంజరీ,
అధశ్శల్యశ్శైఖరికః ప్రత్యక్షస్త్రిమయూరకః.

టీ॥ అపామార్గః - శిఖరీ - కిణిహీ - ఖరమంజరీ

అధశ్శల్యః- శై ఖరికః- ప్రత్యక్ష్పి-మయూరకః అనునవి
ఉత్తరేణిపేర్లు.

వీనిలో నలుపు తెలుపు ఎరుపు అను మూడురకములు
గలవు. ఉత్తరేణిఆకులు నూరి విరిగిన భాగములకు కట్టుకట్టిన
ఎముకలు త్వరలో కట్టుకొనును. ఈ ఆకుపసరు కారముగ
చేదుగనుండును. జొన్నకలిలో ఆకుపసరుకలిపి త్రాగించిన
మూత్రరోగములు, వాతరోగములు తగ్గును. ఆకు నూరి రసము
తీసి విషపురుగులకాట్లకు నుపయోగించవచ్చును. చర్మవ్యాధు
లకుకూడ పసరు బాగుగా పనిజేయును. ఉత్తరేణిని భస్మము
చేసి తదితర మందులలో కలిపి చర్మవ్యాధులకు, జీర్ణరోగము
లకు వాడిన తగ్గును.

మోతాదు:—పసరు సేరువరకు.

—♦ ఉమ్మెత్త (Datura) ♦—

శ్లో॥ ధత్తూరః కితవోధూర్తోదేవతా మదనశ్శతః,
ఉన్మత్తోమాతులస్తూరీతరకః కనకాహ్వయః.

టీ॥ ధత్తూరః-కితవః-ధూర్తః-దేవతా-మదనః-శతః,

ఉన్మత్తః-మాతులః-తూరీ-తరకః-కనకాహ్వయః — ఇవి
ఉమ్మెత్తపేర్లు.

పువ్వులు ఆకులు పెద్దవిగనేయుండును. కాయలమీద
ముండ్లుండను. కొన్ని జాతులకు ముండ్లుండవు. నల్లఉమ్మెత్త

చాల శ్రేష్టమైనది. తెలుపు నలుపు పసుపు పూవులుగల చెట్లుండును. పచ్చపువ్వులది దొరకుట కష్టము. తక్కినవి దొరకును. ఆకురసము వేడిజేయును. అరువాపులకు, బెణుకులకు ఈ ఆకుపసరులో తగినంత వెన్నకలిపి మర్దనచేసిన తగ్గును. పశువులకు కలుగు వాతరోగములకు ఆకుపసరు బాగుగా పని చేయును. నల్లఉమ్మెత్త ఆకురసము విషపురుగుల కాట్లకు పని చేయును. నుసిమిరికి ఈఆకుపసరుతో తగినంత గంధకము కలిపి రాసిన మాడిపోవును. కుందేటివెట్టి అనువ్యాధికి నల్లఉమ్మెత్త ఆకుపసరులో తగినంత ఉప్పుకలిపి యిచ్చిన తగ్గును. ఈఆకు పసరును ఎక్కువగా వాడరాదు. దీనిలో విషవస్తువు లెక్కువగానున్నవి. పసుపు పువ్వుల ఉమ్మెత్తను భూతవైద్యులెక్కువగా వాడుదురు.

మోతాదు:—పసరు అర్థసేరువరకు.

—♦ ఉసరిక (Myrabolan tree) ♦—

శ్లో॥ ధాత్రీఫలాఽమృతఫలామలకంశ్రీఫలంశివం.

టీ॥ ధాత్రీఫలా-అమృతఫలా-ఆమలకం- శ్రీఫలం - శివం అనునవి ఉసరిక పేర్లు.

దీనిఆకులు, పువ్వులు కాయలు ఔషధములయం దుపయోగపడుచున్నవి. దీనిచెక్క కాయలరసము వగరుగ పులుపుగనుండును. రసము చలువచేయును. పశువులకు కలుగు రక్త వాతరోగముల కన్నిటికి తదితర మందులతో కలిపివాడిన బాగుగా పనిచేయును. పశువులకు కలుగు దొమ్మలకు త్రిఫల

ములు అనగా కరక్కాయ, తాడికాయ, ఉసరికపప్పుతో కలి
నీరుకలిపి రెండుమూడు మోతాదులిచ్చిన తగ్గును. ఇంకను ఉసి
రికపప్పు కషాయము ప్రత్యేకముగా విరేచనములు కట్టించు
టకు ఈయవచ్చును.

మోతాదు:—6 తులములకువరకు.

—♦ ఊడుగ (Alangium Decapetalum) ♦—

శ్లో॥ అంకోలక స్తా మృఫలః పీతసారోనికోచకః,
గుప్తస్నేహో విరేచీన్యాద్యాభిషితో దీర్ఘకాలకః.

టీ॥ అంకోలకః-తామృఫలః-పీతసారః-నికోచకః-గుప్తస్నేహః -
విరేచీ-భూషితః-దీర్ఘకాలకః అనునవి ఊడుగపేర్లు.

ఇది సాధారణమైనచెట్టు. దీని యాకులు సన్నముగా
రెండుమూడు అంగుళముల పొడవుగనుండును. తెలుపురంగు
గల పూవులు పూయును. దీనికాయలు పచ్చిగనున్నపుడు నలు
పుగను పండినపుడు ఎరుపుగను ఈతకాయంత ఆకారముగలిగి
యుండును. దీని చెక్కరసము చేదుగనుండును. వేడిజేయును.
విషపురుగుల కాట్లకు బాగుగా పనిచేయును. పశువులకు
కలుగు కడుపునొప్పి కామెర్లు చర్మరోగములకు ఈచెక్కరస
మును వాడవచ్చును.

మోతాదు:—చెక్కరసము ముప్పాతిక సేరువరకు.

—♦ ఎర్రకలువదుంప (Red water lily) ♦—

శ్లో॥ రక్తోత్పలం కోకనదం హల్లకంరక్తసంధ్యకం.

టీ:—రక్తోత్పలం - కోకనదం - హల్లకం - రక్తసంధ్యకం
అనునవి ఎర్రకలువపేర్లు.

ఇది చెరువులలోను, నీటిగుంటలలోను ఉండుపుష్పజాతి
తీగ. దీనియాకులు తామరాకులవలె వెడల్పుగానుండును. ఇది
ఎరుపు, తెలుపు, నలుపు పూవుల భేదముకలిగియుండును. గర్భ
వాతమునకు, చూడిపశువులకు వేడిజేసినప్పుడును, నెత్తురు
పారుచున్నప్పుడును ఎర్రకలువదుంపనువండి పేరిననెయ్యితో
కలిపిపెట్టిన తగ్గును. చలువచేయును. బలవర్ధకముగా నుండును.
ఈదుంప అజీర్తి, పారుడు, విరేచనములకు బాగుగపనిచేయును.
పువ్వులరేకులు పశువులకు కలుగుహృదయ రోగములకు పనిచే
యును. వాతరోగముగల పశువులకు పెట్టరాదు.

మోతాదు:—దుంప సవాశ్శేరువరకు.

—♦ ఏనుగ పల్లేరు (Pedalium Murex) ♦—

శ్లో॥ శ్వదంష్ట్రాస్థూలశృంగాటష్టడంగఃక్షురకస్త్రికః

టీ:—శ్వదంష్ట్రా - స్థూలశృంగాటః - షడంగః - క్షురకః
త్రికః - అనునవి ఏనుగపల్లేరు, పెద్దపల్లేరు అనిపేర్లు.

ఇది చిన్నచెట్టు. తెలుపుగనుండును. వర్షాకాలమునందు
బాగుగా మొలచి వేసవియందు చూడిపోవును. దీని పువ్వులు
నూపుపువ్వుల ఆకారముగలిగి పసుపుపచ్చగనుండును. కాయలు
గచ్చకాయలంత పరిమాణముగలిగి ప్రక్కలయందు నాలుగు
ముండ్లుండును. దీనినే ఏనుగపల్లే రనియు, పెద్దపల్లే రనియు,
వాడుదురు. ఇందు చిన్నపల్లే రొకటి కలదు. ఇది నేల ప్రాకును.

ఆకులు చింతాకులవలె నుండును. దీనిపువ్వులు చిన్నవిగవిరుపుగ నుండును. దీని కాయలకు నాలుగు జంటముండ్లుండును. గొల్లలు వీనిఆకులను పెరుగులో నీరుపోసి వేయుదురు. వెంటనే పెరుగు గట్టిపడును. దీని ఆకు, కాయరసము చలువచేయును. దీని ఆకు పసరులో బియ్యపునీరు కలిపియిచ్చిన కురమయనురోగము శాంతించును. పల్లెరుకాయలనుమాడ్చి పొడిజేసి తులం నూరేకారం లోకలిపి నేరుకలిసీరుతోయిచ్చిననీరుచురుకు, శిలామేహవాతము తగ్గును. ఆరంభములోనే చేయవలెను. శుక్లనష్టమునకు ఆకు పసరు పనిచేయును. పల్లెరువేళ్లరసముకూడ మూత్రరోగములకు పని చేయును. ఆకురసములో తగినంతనూనె కలిపి వాతనొప్పులకు మర్దన చేసిన తగ్గును. మోతాదు:—ఆకురసము సేరు.

—♦ ఎలుగుబంటు నెత్తురు (Blood of Bear) ♦—

దీనిరక్తము వేడిజేయును. ఇది దొరకుట చాలకష్టము. దొమ్మ, పెద్దరోగము, గురక మున్నగు రోగములకు ఈరక్తము బాగుగా పనిచేయును. మరొకజంతువు నెత్తురుతీసికొనివచ్చి ఎలుగుబంటినెత్తురని మోసపుచ్చుదురు. కాబట్టి ప్రత్యేకముగా దాని నెత్తురు వాడిన బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:—ఆరుతులములవరకు.

—♦ ఏలకులు (Alpina Cardamamum) ♦—

శ్లో॥ ఏలాత్మృతిశ్చంద్రబాలా బహులానిక్కుటి స్త్విషా,
కపోతవర్ణానూత్నైలా కోనటీద్రావిడిమదీ.

టీ॥ ఏలా-త్మృటిః-చంద్రబాలా-బహుళా-నిక్కుటిః-త్విషా,

కపోతివర్ణా-నూర్జ్వలా-కోనటీ-ద్రావిడి - మదీ - అనునవి
ఏలకుల పేర్లు.

అడవులలోను, ఎత్తుగానుండు ప్రదేశములందును పెరు
గును. అల్లమువలెనే ఇవియును జీర్ణమగును, వేడిజేసితిర్చును.
శుక్ల నష్టమునకు, మూత్రరోగములకు వాడవచ్చును. శరీర
ముఖోనుండు వాయువును పోగొట్టును. వాతజీర్ణరోగములలో
బాగుగా పనిచేయును. బలవర్ధకౌషధములతో ఈ పొడిని
వాడవచ్చును.

మోతాదు:—4 తులములవరకు.

—♦ కరక్కాయ (Terminalia Chebula) ♦—

శ్లో॥ శివాహరీతకీ పథ్యాచేతకీ విజయాజయా,
ప్రపథ్యాప్రమథామోఘా కాయస్థాప్రాణదామృతా,
జీవనీయాహైమవతీ పూతనాప్యతనాభయా,
వయస్థా నందినీజ్ఞేయాశ్రేయసీరోహిణీతథా.

టీ॥ శివా-హరీతకీ-పథ్యా-చేతకీ-విజయా-జయా
ప్రపథ్యా-ప్రమథా-అమోఘా-కాయస్థా-ప్రాణదా-అమృతా
జీవనీయా-హైమవతీ-పూతనా-ప్యతనా-అభయా
వయస్థా-నందినీ-శ్రేయసీ-రోహిణీఅనునవి కరక్కాయ పేర్లు.

ఈచెట్టు పెద్దవృక్షము. ఆకులు మందముగ పెళుసుగ
నుండును. విజయ, రోహిణి, పూతన, అమృత, అభయ, జీవంతి,
చేతకీ, అని కరక్కాయలు ఏడువిధములుగనుండును. విజయ
కరక్కాయ సారకాయవలె గుండ్రముగనుండును. రోహిణి కర

క్కాయ గుండ్రముగనుండును. పూతన కరక్కాయ చిన్నదిగనుండును. అమృతకరక్కాయకు బీజము చిన్నదిగను కండమిక్కిలి మందముగ ఉండును. అభయకు అయిదు రేఖలుండును. జీవంతి బంగారురంగు కలిగియుండును. చేతకికి మూడు రేఖలుండును. విజయ సర్వరోగములందును, రోహిణి వ్రణరోపణమునందును, పూతన లేపవిధియందును, అమృత శోధనమునందును, అభయ నేత్రరోగములందును, జీవంతి సర్వరోగములందును, చేతకి చూర్ణయోగములందును వాడదగియుండును. చేతకి యను కరక్కాయ తెలుపునలుపు భేదముచేత రెండురకములుగానుండును. తెల్లచేతకికరక్కాయ ఆరుఅంగుళములపొడవుగను, నల్లచేతకికరక్కాయ ఒక అంగుళము పొడవుగ నుండును. పై భేదములలో కొన్ని స్వర్ణమాత్రమునను, కొన్ని దృష్టిమాత్రమునను, కొన్ని వాసనచూచినంత మాత్రమునను, కొన్ని తినినను విరేచనముచేయు స్వభావము కలవిగనుండును. అన్నిటిలో విజయ కరక్కాయ మిగుల శ్రేష్ఠమైనది.

కరక్కాయకండయందు మధురరసము, స్నాయువులయందు ఆమ్లరసము, తాడిమయందు చేదు, చర్మమునందు కారము, గింజయందు వగరు యిట్లు అయిదురుచులు కరక్కాయయందున్నవి. కరక్కాయ వగరుగా నుండును. చలువచేయును. వాత, రక్త, జీర్ణ, శ్వాసరోగములకన్నిటికి ఈ కరక్కాయ పొడి బాగుగా పనిచేయును. కరక్కాయపొడి కవిరిపొడి కొబ్బరినూనెలో కలిపి గాయములకు పుండ్లకు వాడిన తగ్గును.

మోతాదు:—పొడి 6 తులములవరకు

—♦ కలబంద (Aloe Barbadensis) ♦—

శ్లో॥ కుమారీ మండలామాతాగృహకన్యాతిఫిచ్చిలా,
రసాయనీ కంటకినీ బహుపుత్రావనోద్భవా.

టీ॥ కుమారీ-మండలా-మాతా-గృహకన్యా-అతిపిచ్చిలా- రసా
యనీ-కంటకినీ-బహుపుత్రా-వనోద్భవా-అనునవి కలబంద
పేర్లు.

కలబంద యనునది యొకగుల్మము. మందమైన మట్ట
లును మట్టలలో మదపువాసనగల గుఱ్ఱును ఉండును. కాయ,
అకు, వెన్ను మొదలగునవిలేవు. సర్వాంగ సారమైన మూలిక.
వైద్యమునందు మట్టలనే ఎక్కువగా వాడుదురు. మట్టలరసం
జిగటగా తీగలు సాగుచుండును. చలువచేయును. విరేచనము
గావించును. బలవర్ధకౌషధములలో మట్టలనుంచి తయారగు
ముసాంబరమును పొడినికలిపివాడన పనిచేయును మట్టలరసము
లో పటికగంధకము సమానభాగములుకలిపి చర్మరోగము
లకు నలిగిన గాయములకు వేసిన తగ్గును.

మోతాదు:—5 తులములవరకు ముసాంబరము.

—♦ కవిరి (Acacia Catechu) ♦—

ఇది చంద్రచెట్టునుండి తయారుచేయబడువస్తువు. దీనినే
కైరసారము, కాచులందురు. వెగటుగ, వగరుగనుండును. చలువ
చేయును. విరేచనముల కట్టించును. చర్మరోగములకు నోటి
పూతకు దీనిని తదితర మందులలో కలిపియిచ్చిన తగ్గును.

మోతాదు:—3 తులముల వరకు.

—♦ కటుకరోహిణి (Hellibrous Niger) ♦—

శ్లో॥ కటుకీ రోహిణీతిక్తా చంకాంగా కటురోహిణీ ।

మత్స్యపితౄ పాండరుహః కృష్ణభేదీ ద్విజాంగికా ।

ఆఘోకారోహిణీ మత్స్యాసకులాశకులాదసీ॥

టీ॥ కటుకీ-తిక్తా-చంకాంగా-కటురోహిణీ-మత్స్యపితౄ-పాండరు

హః-కృష్ణభేదీ - ద్విజాంగికా - ఆఘోకా - రోహిణీ - మత్స్యా-

సకులా - శకులాదసీ - అనునవి కటుకరోహిణి పేర్లు.

ఇది తెలుపు నలుపు రెండురకములు. ఆకులు చేదుగ నుండును. ఎక్కువ మోతాదల నీయరాదు. నల్లదానికంటె తెల్లకటుకరోహిణి చురుకుగ పనిచేయును. వేపచెక్కపొడి, యష్టిమధుకము, కటుకరోహిణి నీరుకలిపి కాచిన కషాయము బలవర్ధకౌషధముగా రక్తసంబంధమగు రోగములయందు వాడవచ్చును. కటుకరోహిణిని బలవర్ధకౌషధములలో కలిపి వాడవచ్చును.

మోతాదు:— 1½ తులములవరకు.

—♦ కరివేప (Bergera koenigh) ♦—

శ్లో॥ కైడర్యోధ మహానింబో రావణో గిరినిమ్బకః.

టీ॥ కైడర్య-మహానింబః-రావణః-గిరినింబకః-అనునవి కరివేప పేర్లు.

ఈచెట్టు చెక్క వేరు చేదు కారముగనుండును. ఆకు నువాసనగా నుండును. ఆకురసము చలువచేయును. విరేచనముల కట్టించును. గొడ్డుబోతుతనముగల పశువులకు ప్రతిదినము

నాలుగు గుప్పెళ్ల వంతున ఉండచేసి వారముదినములు పెట్టిన చూలు నిలుచును. ఇంకను క్రిమిరోగములకు వాతరోగములకు వాడవచ్చును.

—♦ కరిధూపము (Vegetable black) ♦—

అనగా పొయ్యిగలచోట పొగ పైకిబోయి యింటివాసములకు పట్టును. దీనినే కరిధూప మందురు. దీనిని భద్రపరచి వస్త్రగాలితముచేసి పశువులకు గలుగు రక్తసంబంధముగు వ్యాధులలోవాడిన పనిచేయును. ఇది చర్మరోగములకు తదితర మందులలో కలిపి వాడవచ్చును. వేడిజేయును.

మోతాదు:—2½ తులములవరకు.

—♦ కసివెంద (Cassia Occidentalis) ♦—

శ్లో॥ కాసమర్దః కర్కశస్యాద్గంజనో గజరస్తథా.

టీ॥ కాసమర్దః-కర్కశః-అనునవి కసివెందాకుపేర్లు

గంజనః-అగజరః-అనునవి కమ్మకసివెందాకుపేర్లు

ఇది చిన్నచెట్టు. భూమిపై ముప్పావుగజమువరకు పెరుగును. చెట్టంతయు వెగటువాసనగా నుండును. దీని కాయలు పెసరకాయలవలెనుండును. పసుపుపచ్చని పూవులుపూయును. ఆకులు కొంచెము కోలగమొనదేలక గుండ్రముగనుండును. ఆకురసము చేదుగనుండును. వేడిజేయును. వెన్నతో ఆకుపసరు కలిపి అర్రువాపులకు, పక్షవాతములకు ఉపయోగించవచ్చును. ఇంకను పసరు నేత్రరోగములకు చర్మరోగములకు బాగుగా పనిచేయును.

—♦ కలకండ (Sugar candy) ♦—

దీనినే పటిక బెల్లమందురు. చలువచేయును. మూత్ర రోగములకు, నేత్రరోగములకు నుపయోగపడును.

—♦ కల్లు (Toddy) ♦—

తాటి కొబ్బరి ఈత మొదలగుచెట్లనుండి తీయుదురు. పుల్లగా, తీపిగానుండును. చలువచేయును. పశువునకు వేడిజేసి నప్పుడును, తదితర రక్తసంబంధమగు రోగములలోను దీనిని బాగుగా వాడవచ్చును. వేసవికాలములో దీని నెక్కువగా మూత్రరోగములలో వాడవచ్చును. ఎండదెబ్బకు ఈయ వచ్చును.

—♦ కలిసీరు (Acid whishings of raw rice) ♦—

బియ్యము కడిగినసీటిని, జొన్నలు కడిగినసీటిని కలి సీరందురు. చలువచేయును. పుల్లగా స్వాదుగానుండును. పశువు లకు కలుగు కాకరోగములన్నిటికిని, తదితర రోగములలో అనుపానములుగను వాడవచ్చును. నీరుచురుకు తగ్గించును.

—♦ కురాసానివాము (Black hembane seeds) ♦—

ఇది జీర్ణసంబంధమగురోగములకు బాగుగాపనిచేయును. ఈమొక్కలు గుబురుగా పెరుగును. ఈ వాములో మత్తును గలిగించుగుణము కలదు. గర్భవాతమునకు, దగ్గునకు, కడుపు నొప్పికి, తదితరశూలలకు కారపుపాలలో కలిపి త్రాగించిన

బాగుగాపనిచేయును. ఈ గింజలరసముతీసి కండ్లకు అంజనము వేసిన శిరోభారము తగ్గును.

మోతాదు:—4 తులములవరకు.

—♦ కొబ్బరికాయ (Cocoanut fruit) ♦—

పచ్చికొబ్బరి కాకజేసి ఆర్చును. చమురుగలిగి రుచిగా నుండును. తవుడు చిట్టు ఎక్కువగాపెట్టిన పశువులకు ప్రతి దినము ఒకకాయవంతున పెట్టినచో వాతముచేరక మామూలు గా పాలు యిచ్చును. పచ్చికొబ్బరి పెట్టుటవలన ఎక్కువగా పాలనిచ్చును. వాతరోగములలో కొబ్బరిపాలుతీసి తగినంత వామురసముకలిపి యిచ్చినచో బాగుగాపనిచేయును. కొబ్బరిని నీటిలోవేసి త్రొక్కిగాని దుబ్బిగాని తీయగావచ్చిన వాటినే కొబ్బరిపా లందురు. ఇవి చలువచేయును. ఇంకను రక్తసంబంధ మగు రోగములలో ఈపాలను బలవర్ధకముగా ఈయవచ్చును.

—♦ కొబ్బరిపిండి (Cocoanut flour) ♦—

ఎండుకొబ్బరిచిప్పలనుండి నూనెతీసినతరువాత మిగిలిన పిప్పినే కొబ్బరిపిండియందురు. ఈ పిప్పి పాడిపశువులకు పెట్టినచో పాలు బాగుగాయిచ్చును. వెన్న గట్టిగానుండును. ప్రతి పిండికంటె చాకగానుండును. ఎండుకొబ్బరి చిప్పలలో కల్లు బెల్లము తగినంతగాకలిపి త్రొక్కి పెట్టిన వాతరక్తసంబంధ మగు రోగములు హరించును.

—♦ కొడిశపాల (Anti-dysentricum) ♦—

శ్లో॥ ఐంద్రోయవస్తస్యఫలంకాళింగః కాటజోమతః
శక్రాహ్వః పురుహూతశ్చప్రోభద్రయవస్తథా.

టీ॥ ఐంద్రీయపః-కాళింగః-కౌటజః-శక్రాహ్వః,
పురుహూతః-భద్రీయవః అనునవి కొడిశపాలపేర్లు.

అరణ్యములలో పెరుగు పెద్దవృక్షము. చెట్టుబెరడు తెలుపుగనుండును. చెక్కరసము ఎరుపుగ చిక్కగ జిగటగ నుండును. ఆకులు గుండ్రముగ నునుపుగనుండును. ఆకువెనుక వైపు తెలుపుగనుండును. దీని కొమ్మలను యిండ్లకప్పులకు వాసములుగ నుపయోగించుదురు. ఈ గింజలనుండి నూనె తీయుదురు. ఈ నూనెను వాతనొప్పులకు చర్మవ్యాధులకు విస్తారముగా వాడుదురు.

—♦ కుడితి (Rice washings) ♦—

పాడిపశువులకు బియ్యపుకుడితి, జొన్నకుడితి, గంజి, మజ్జిగ, తవుడు కలిపిన కుడితి మొదలగునవి ఉదయ సాయం కాలములందు పాలుపితుకకపూర్వము పెట్టుదురు. ఈ కుడితి పెట్టుటచే పశువులకు సంతోషముకలుగును. పశువు పాలున్నంత వరకు బాగుగాచేపును. నిలువయున్నకుడితి త్రాగినచో పశువులకు రోగములుకలుగును. కుడితినిగురించి “పాడిపరిశ్రమ” యను గ్రంథములో చూడుడు.

—♦ కొవ్వు (Fat) ♦—

దీనిని మలాములలో ఎక్కువగా వాడుదురు. ఇది పొక్కిన ప్రదేశములయందు పూయుటకును, కోమలములైన భాగములకు గాలితగులనీయక రక్షించుటకును మిగుల నుపయోగకారి. పశువులకు చర్మవ్యాధులకు, బెణుకులకు, కణతు

లకు తదితర మందులతోకలిపి వాడవచ్చును. అర్చనాపులకు రాసినయెడల మిగుల మెత్తబడును.

—♦ కోడిగుడ్లు (Fowl eggs) ♦—

ఈగుడ్లను వాడునప్పుడు రెండుమూడు దినముల క్రిందట పెట్టినవాటిని యుపయోగించవలెను. రుచిగనుండును. రక్తమును వృద్ధిచేయును. గుడ్లలోనుండు తెల్ల సొనను మంచి నూనెతోకలిపి పశువుల కాళ్లకు సంభవించు దెబ్బలకు కవుకు దెబ్బలకు జెబ్బనొప్పులకు పట్టువేసినయెడల తగ్గును. సొన చలువచేసి ఆర్చును. బుడ్డకొట్టినతరువాత వారముదినములు గుడ్లను పెట్టిన బలముకలుగును. పశువులకు విషము పెట్టినచో విరుగుడుగా ఈగుడ్లలోని తెలుపును గంజితోకలిపి యిచ్చిన విషము విరుగును. కోడిగుడ్లు పైడొల్లలను మెత్తగా నూరి నిమ్మకాయ రసముతోకలిపి చెవిగోగములకు వాడినయెడల బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:—1 నుంచి 10 గుడ్లవరకు.

—♦ కోడినెత్తురు (Blood of fowl) ♦—

కోడిరక్తమెట్టగా నుండును. మిగుల వేడిజేయును. పశువుల అవయవములలో యేభాగమైన విరిగినయెడల వెంటనే నెత్తురు గుడ్లకు పట్టించి విరిగినభాగమునకు చుట్టవలెను. ఆకట్టు వారముదినములవరకు తీయరాదు. తరువాతతీసి మరల ఉత్తరేణిఆకు నూరి కట్టిన నెమ్మదించును. దీర్ఘవాతములలో కోడి పెట్టమాంసముతో తదితరవస్తువులు త్రొక్కి పెట్టిన తగ్గును.

—♦ కోడిరెట్ట —

అప్పుడు వేసిన పచ్చిరెట్టను తీసికొని అర్ధ సేరు వేడినీటిలో కలిపి త్రాగించిన పశువులకు కలుగు జీర్ణ, వాతరోగములు తగ్గును. మిగుల మలబద్ధకముగానుండి పేడ వేయకయున్నచో కారపుపాలలో కోడిరెట్టను కలిపియిచ్చిన పేడవేయును.

మోతాదు:—6 శులములవరకు.

—♦ కస్తూరి పసుపు (Cuncuma longa, a sort of) ♦—

ఇదియును పసుపుజాతిలో చేరినదే. దీనిసర్వాంగములును మామిడిచెట్టుయొక్క వాసనగలిగి యుండును. పసుపుకంటె చేదుగానుండును. కాక జేయును. ఈ పసుపును అరగదీసి గాయములకు పట్టించిన మానును. పశువులకుకలుగు చర్మరోగములకు కణతులకు వ్రణములకు బాగుగాపనిచేయును.

—♦ కుక్కపాల (Country Ipeca) ♦—

దీనినే వెట్టిపాల యందురు. దీని ఆకుపసరు రక్తవిరేచనములకు, దొమ్మలకు అద్భుతముగా పనిచేయును.

—♦ కుప్పింట (Acalypha Indica) ♦—

ఇది మూర్కొండాకుచెట్టుజాతిలోనిది. దీని ఆకులు కొంచెము కోలగానుండును. ప్రతిదొడ్డిలోను ఈ మొక్కలు మొలచును. ఆకురసము ఘాటుగానుండును. చర్మవ్యాధులకు బాగుగా పనిచేయును. మూర్కొండాకు గుణములే దీనికిని గలవు. శ్వాసరోగములలో ఈ పసరును ముక్కురంధ్రము

లలో పోసిన బాగుగాపనిచేయును. ఆకురసములో సున్నము కలిపి గజ్జనుసిమిరికి వాడవచ్చును.

—♦ కుంకుడు (Sanpindus) ♦—

శ్లో॥ అరిష్టకోగర్భపాతీ కుమ్భవీర్యశ్చ ఘేనిలః,
కృష్ణబీజో రక్తబీజః పీతపేనోర్ధసాధనః.

టీ॥ అరిష్టకః-గర్భపాతీ-కుంభవీర్యః-ఘేనిలః
కృష్ణబీజః-రక్తబీజః-పీతపేనః - అర్ధసాధనః-అనునవి కుంకుడు పేర్లు.

ఇది పెద్దవృక్షము. ఆకుకొంచెము కోలగ గుండ్రముగ నుండును. కాయలు చిన్నవిగ పూవులు తెల్లగ గుత్తులుగ నుండును. కాయలను నీళ్లతోనూరిన నురుగువచ్చును. కాయలు చేదుగ నుండును. వేడిజేయును. చర్మరోగములలోను, పేను, మిన్నల్లులు పట్టినపుడును ఈ కాయల నురుగుతో శుభ్రము చేయుటమంచిది. పశువుల తోకలకుగలుగునుసిమిరి, గురుజు మున్నగు వ్యాధులకు ఈ నురుగును పట్టించవచ్చును. దొమ్మలకు ఈ నురుగును త్రాగించిన తగ్గును.

—♦ కానుగ (Pongamia glabra) ♦—

ఈ చెట్టుచెక్క, ఆకురసము వెగటుగా చేదుగనుండును. ఈ చెట్టుయొక్క సర్వాంగములు వెగటువాసనగ నుండును. వేసవికాలమందు చిగురుపట్టి పూచును. పూత తెలుపు నలుపు రంగుగా నుండును. కాయలు కొంచెము వంకరగ బల్లపరపుగ నుండును. ఆకురసము చర్మరోగములకు బాగుగాపనిచేయును.

పురుగులుపడినపుండ్లకు తదితరగాయములకు ఈ గింజలనుండి తయారుచేయబడిన నూనెను వాడిన చక్కగామానును. దీని ఆకులునూరి పురుగులు పడినపుండ్లకుకట్టిన పురుగులు చచ్చును. చెక్కరసము వాతరోగములకు యిచ్చిన తగ్గును. గానుగింజలను పెరుగుతోనూరి పురుగులుపడిన పుండ్లకు కట్టిన మానును. మోతాదు:—చెక్కరసము అర్థసేరువరకు.

—♦ కాకర (Momardica charantia) ♦—

శ్లో॥ కాకరవేల్లంకటిల్లంస్యా దుగ్ధికాండం సుకాండకం.

టీ॥ కాకరవేల్లం - కటిల్లం - ఉగ్ధికాండం - సుకాండకం - అనునవి కాకరపేర్లు.

ఇది తీగెజాతిలోనిది. దీనిలో అనేకజాతులు గలవు. దీని ఆకులు చిల్లలుగలిగి సుమారు మూడంగుళముల వెడల్పు గలియుండును. పువ్వులు పసుపుపచ్చగ నుండును. పెద్ద కాకర కాయలు గొడ్డులుకలిగి పొడవుగనుండును. పొట్టికాకరకాయలు గుండ్రముగనుండును. పొట్టికాయలు మిగులచేదుగా నుండును. ఆకురసము చేదుగానుండును. వేడిజేయును. విషజంతువుల కాల్లకు, నేత్రరోగములకు, చర్మవ్యాధులకు పని చేయును. వాతరోగములకు పసరును తదితర మందులలోకలిపి వాడవచ్చును.

మోతాదు:—పసరు అర్థసేరువరకు.

—♦ కామంచి (Solanum Nigrum) ♦—

శ్లో॥ కాక మాచీధ్యాంక్షమాచీకామచీజఘనీఫలా,
రసాయనవరా సర్వతిక్తాస్యాత్కాకినీకటుః.

టీ॥ కాకమాచీ-ధ్వాంక్షమాచీ-కామచీ-జఘనీఫలా
రసాయనవరా-సర్వతిక్తా-కాకినీ-కటుః-అనునవి కామంచి పేర్లు

దీనినే కాచి లేక కాసరచెట్టందురు. ఈ చెట్లుగజము
పైగా పెరుగును. దీనికాయలు గుండ్రీశనగలంత యుండును.
పచ్చికాయలు ఆకుపచ్చగను, పండినపుడు పగడపురంగుగను
ఉండును. చెట్టంతయు మిరపచెట్టు ఆకారముగనుండును. పూవులు
తెలుపుగ నుండును. ఆకురసము వేడిజేయును. జంతువుల
విషము విరచును. విరేచనము గావించును. శ్వాసరోగములలో
ఆకుపసరును వాడవచ్చును. ఆకురసమును చెవిమాదలకు వాడ
వచ్చును. చర్మరోగములకు ఆకుపసరులో తగినంతముద్దకర్పూ
రము కలిపిరాసిన తగ్గును.

మోతాదు:—ముప్పాతిక సేరువరకు.

—♦ కాడివేప ♦—

దీనినే మేకమెత్తని దుంపలందురు. ఇవిమెట్ట మాగాని
పొలములలోనుండును. ఈ దుంపలు తెచ్చి మేకపాలతోగాని
ఆవుపాలతోగాని రుబ్బి ఉడికించి పట్టువేసినచో అర్రువాపులకు
తదితరవాపులకు పనిచేయును. దీని ఆకు అంచులు గరకుగనుం
డును. తాడిచెట్లమీదను, తదితర చెట్లమీదను పోవును.

—♦ కారింగువ (A sort of Assafoetida) ♦—

తెలుపుగనుండు ఈచెట్లు చిన్నవిగనుండును. పువ్వులు
పెద్దవి. వికసించినపుడు తెలుపుగనుండును, కాని క్రమేపి పచ్చ

బడును. ఈ కారింగువ ఒక విధమైనజిగురు. పశువులకు కలుగు
చర్మవ్యాధులకు బెణుకులకు పనిజేయును.

మోతాదు:—2 తులములవరకు.

—♦ కావిరాయి (Bola Armenic) ♦—

ఇది పర్వతములయందుపుట్టు ఒక విధమైనరాయి. దీనిలో
ఎరుపు పసుపు రకములుగలవు. కొన్ని దేశములలో ఈ రాళ్ళను
తిందురు. శుభకార్యములందు కావిరాయిని అరుగదీసి వాడు
కొందురు. కావిరాయి చలువచేయును. మూత్రరోగములకు
పనిచేయును. వీర్యనష్టమునకు పెట్టవచ్చును. నేత్రరోగములలో
ఈ రంగుగుడ్డను కండ్లకు కట్టిన చలువచేయును.

మోతాదు:- సేరువరకు.

—♦ కందదుంప (Areen Campanulatum) ♦—

గ్రామములలోను పొలములందునువేసి పండించు ఊర
కందగూడ అడవికందయొక్క గుణములను కలిగియుండును.
అడవికంద కున్నంతదురద దీనికుండదు. అంతచురుకుగ పని
చేయదు. మావివేయని పశువులకు ఈ దుంపను పులిచల్లతో
గాని కలిసీటితో గాని కలిపి నూరి త్రాగించినవెంటనే పడును.

మోతాదు:—6 తులములవరకు.

—♦ ఖర్జూరకాయలు (Edible date fruit) ♦—

ఇది ఈతచెట్టును బోలియుండును. ఖర్జూరకాయలు
చలువచేయును. రక్తసంబంధమగు రోగములలో అనగా గాలి
కుంటు, కురమ, పాలజ్వరము మున్నగు రోగములలో జ్వరము

తీవ్రముగా నున్నపుడు ఈ కాయలరసము త్రాగించిన చలువ చేయును. ఎండువాతము మున్నగు వ్యాధులలో ఖిన్నాశ పండుతో పాలుకలిపి ఒకవారము దినములుపెట్టిన తగ్గును.

మోతాదు:-పండు సవాసేరునుంచి అరవీసెవరకు.

—♦ గంజాయి (Cannabis sativa) ♦—

దీనినే జ్ఞానపత్రియందురు. ఈ చెట్టు రెండుగజముల యెత్తులోపుగ పెరుగును. పూవులు గుత్తులుగపూచును. లేత మొక్కలను ఎలుకలు తినును. ఈ మొక్కలనుండి ఒక విధమైన నారయు, గింజలనుండి నూనెయు తయారుచేయుదురు. ఇది మత్తునుగలిగించును. పెద్దరోగము, పారుడు, రక్తవిరేచనములు మున్నగు రోగములలో దీనిని వాడిన బాగుగా పనిచేయును. చెవిమాదకు గంజాయిఆకును నూరి రసముతీసిపోసిన తగ్గును. దీనివిత్తులను కోళ్ళకు తినిపించిన విస్తారము గుడ్డనుపెట్టును. కొన్నిపక్షులకు తినిపించిన వానిరంగు మారును.

మోతాదు:—2 తులములవరకు.

—♦ గచ్చ (Caesalpinia) ♦—

ఈ చెట్టు పొదవలెపెరుగును. పొలముయొక్కఆవరణల కొరకు చుట్టువేయుదురు. చెట్టంతయు చిన్నచిన్న ముండ్లతో నిండియుండును. ఆకులు దిరిసెనఆకులవలెనుండును. కాని అంత కన్న చిన్నవి. కాయలోనిగింజ నునుపుగ గట్టిపెంకుగలిగి యుండును. గచ్చగింజలో విషరూపమైన పప్పుండును. గచ్చపప్పు చేదుగ, వగరుగ, కారముగనుండును. శ్వాసరోగములలో ఈ

పప్పు బాగుగా పనిచేయును. దీనిఆకును శ్లేరువాపునకు, దూడల జంటబొడ్డునకు తదితరకల్లవాపులకు ఆముదముతో వేయించి కట్టిన బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:-గచ్చపప్పు 3 తులములవరకు.

—♦ గల్లేరు (Triantha) ♦—

ఇది నేలమీద పొక్కును. దీనిలో తెలుపు ఎరుపు నలుపు రంగుల పూవులభేదము కలిగియుండును. గల్లేరాకులు గుండ్రముగనుండక కొలగానుండును. పశువులకుకలుగు వాతరోగములకు, దొమ్మలకు, ఎముకలు విరిగినపుడు పసరు బాగుగా పనిచేయును. గల్లేరురసము వగరుగ వెగటుగ చేదుగనుండును. వేడిజేయును. తెల్లగల్లేరు శ్రేష్ఠమైనది.

—♦ గోరింట (Lawsonia Alba) ♦—

ఇది రెండుమూడు గజముల ఎత్తుపెరుగును. చిన్నఆకులును తెలుపుపూవులును కలిగియుండును. దీని ఆకులు నూరి గోళ్ళకు అరచేతులకు రాచుకొనిన యెడల ఎఱ్ఱబడును. ఇది విషతుల్యమైనది. పచ్చియాకునునూరి అందముకొరకు. పశువుల అవయవములకు పెట్టుదురు. దీని ఆకుపసరు చర్మవ్యాధులకు బాగుగా పనిచేయును. గాలికుంటులో నోటిగాళ్లు తగిలినపుడు ఆకును కషాయముగా కాచి పుక్కిలింపు జేయించిన గారపట్టును. మాననిమొండి వ్రణములకు ఆకులో పసుపువేసి నూరి కట్టిన మానును. కషాయము కాలినపుండ్లకు పట్టించిన తగ్గును.

—♦ గంటుభారంగి (Clerodendron) ♦—

శ్లో॥ భార్గీభృగు భవాపద్మకాసఘ్నగంధపర్వణీ ।
స్వరశాకంశుక్రమాతా భంజీ బ్రాహ్మణాయష్టికా ॥

టీ॥ భార్గీభృగుభవా-పద్మా-కాసఘ్న-గంధపర్వణీ స్వరశాకం-
శుక్రమాతా - భంజీ - బ్రాహ్మణాయష్టికా - అనునవి
గంటు భారంగి పేర్లు.

గంటుభారంగి చేదుగనుండును. వేడిజేయును. శ్వాస
వాతరోగములలో బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు: - 3శ్చ తులములవరకు.

—♦ గుంటకలగర (Eclipta prostrata) ♦—

శ్లో॥ భృంగరాజో భేకరాజో మార్కవః కేశరంజకః,
అంగారకో మహానీలో భృంగాహ్వసూర్యవల్లభః.

టీ॥ భృంగరాజః - భేకరాజః - మార్కవః - కేశరంజకః అనునవి
గుంటకలగర పేర్లు.

అంగారకః-మహానీలః-భృంగాహ్వః-సూర్యవల్లభః- అనునవి
నల్లగుంటకలగర పేర్లు.

నీటిప్రదేశములందు విశేషముగా మొలచు చిన్న
మొక్క. ఇది నలుపు పసుపు తెలుపు పూవుల భేదము కలిగి
యుండును. ఇది సర్వాంగ సారమైనమూలిక. ఆకురసము చేదుగ
నుండును. శరీరమునందలి చెడునీటిని లాగివేయును. నేత్రరోగ
ములకు శిరోరోగములకు పనిచేయును. చర్మరోగములకు తది

తర మంచులలో కలిపి వాడవచ్చును. ఆకు నూరి మలిమిడికి మిరియాలపొడితో కలిపికట్టిన తగ్గును.

మోతాదు:- అర్ధశేరువరకు.

—◆ గురువింద (Abrus precatorius) ◆—

శ్లో॥ గుంజా శిఖండికాతామ్రా రక్తికా కకణంతికా.

టీ॥ గుంజా-శిఖండికా-తామ్రా-రక్తికా-కకణంతికా అనునవి గురివిందపేర్లు.

గురువింద ఎరుపు తెలుపు నలుపు గింజలభేదము గలిగి యుండును. నలుపురంగుగింజలు అరుదుగ దొరకును. గురివిందాకులు చింతాకులవలె నుండును. ఆకులు నమలిన తీయగనుండును. గురువిందాకులో గ్లిస్టరైజిక్ యాసిడ్ ఉండును. ఎక్కువ మోతాదు నీయరాదు. వేడిజేయును. పశువులను చంపుటకు మాలమాదిగెలు ఈగింజలలోని పప్పును విషముగా పెట్టుదురు.

—◆ గండఫెరోజా (Galbanum of Ganda Biroza) ◆—

దీనినే సీమదేవదారుబంక అందురు. ఇది కొంచెము ఆకుపచ్చ పసుపుపచ్చ రంగుకలదిగా నుండును. ఇది యిండు మించుగ ఇంగువగుణముకలదిగా నుండును. ఈ బంకను గ్లిస్టరీన్ లోగాని కొబ్బరినూనెలోగాని గంగసింధూరములోగాని కలిపి పట్టించిన కంతులు కరుగును. పగులని గడ్డలను పగుల గొట్టును. కొమ్ములు విరుగుట, మాదలు, మొరడుగాయములకు నుపయోగపడును.

—♦ గోగు (Cannabis Sativa country) ♦—

శ్లో॥ పీలుశ్చతసహస్రాంశీ తీక్ష్ణకఃకరభస్మియః,
సహస్రాంగీ గుడఫలస్తత్ఫలం పీలుపీలుజమ్.

టీ॥ పీలుః-శతసహస్రాంశీ-తీక్ష్ణకః-కరభస్మియః,
సహస్రాంగీ-గుడఫలః అనునవి గోగు పేర్లు.

దీనిలో దేశవాళీగోగు పుల్లగోగు ధనాసరిగోగు యెర్ర
గోగు మున్నగు రకములు కలవు. మెట్టచేలలో పెరిగిన పుల్ల
గోంగూర శ్రేష్ఠమైనది. సన్ననికాడవలె పొడవుగ మొల
చును. ఆకులు పూవులు పుల్లగనుండును. పాలుకుడుచు దూడ
లకు అప్పుడప్పుడు గోంగూర పెట్టుట మంచిది. విరేచనము
గావించును. వాపులకు, పంపరకు, బొడ్డుపుండ్లకు గోంగూర
ఉడికించిగాని, ఆముదముతో వేయించిగాని కట్టిన పనిచేయును.

—♦ గొబ్బి (Asteracantha Longifolia) ♦—

శ్లో॥ ఇక్షురః క్షురమేధాండః కోకిలాక్షః క్షురస్మృతః,
తైలకందః తిక్తరిక్షుర్బాలికా చేక్షుగంధికా.

టీ॥ ఇక్షురః-క్షురమేధాండః-కోకిలాక్షః-క్షురః-స్మృతః,
తైలకందః-తిక్తరిక్షుః-బాలికా - ఇక్షుగంధికా - అనునవి
గొలిమిడి లేక గొబ్బి, నీరుగొబ్బి పేర్లు.

ఇది నీళ్ళవారపెరుగు చిన్న మొక్క. వాడిగల ముండ్లు
చెట్లంతట యుండును. సన్నని పొడవుగలకాడ లుండును.
తెలుపు నలుపు పువ్వులుగల చెట్లుండును. తెలుపు దే శ్రేష్ఠము.

ఆకు విరేచనము గావించును. క్రిమిని చంపును. దూడలు పేడ వేయక మందమతిగా నుండునప్పుడు ఆకుతోక్కి ఆముదముతో కలిపిపెట్టిన విరేచనమగును. ఆకురసము చలువచేయును. మూత్రోగములలోకూడ ఈ ఆకుపసరు వాడవచ్చును.

మోతాదు:- 6 తులములవరకు.

—♦ గసగసాలు (Poppy seeds) ♦—

శ్లో॥ తిలభేదఃఖసతిలశ్శుభ్రపుష్పో లసత్ఫలః ॥

టీ॥ తిలభేదః-ఖసతిలః-శుభ్రపుష్పః-లసత్ఫలః అనునవి గస గసాల పేర్లు.

పోస్తుచెట్టుయొక్క గింజలకు గసగసాలని పేరు. మిక్కిలి చిన్నవిగ తెలుపుగనుండును. ఈ చెట్లనుండియే నల్లమందు తయారుచేయుదురు. గసగసాలు వేడిజేయును. జీర్ణరోగములకు వాడవచ్చును. పారుడురోగమును కట్టించును. తదితర బలవర్ధకౌషధములలో కలిపివాడవచ్చును. వాతముగల పశువులకు వాడరాదు.

మోతాదు:- 4 తులములవరకు.

—♦ గోరోజనము (Biliary calculus of cow or ox) ♦—

ఆవు, ఎద్దు యొక్క పిత్తకోశములోని చేదునకు గోరోజనమని పేరు. ఇది వెగటుగ నుండును. వేడిజేయును. నరములకు సత్తువనిచ్చును. విషజంతువులకాట్లకు పూసిన నెమ్మదియగును. ఇంకను వాతరోగములకు శ్వాసరోగములకు కూడా పనిచేయును.

—♦ గంజి (Gunjee) ♦—

వేడిగనున్న వరిఅన్నపుగంజి చలువచేయును. శీతాన్ని నార్చును. త్వరగ జీర్ణమగును. నీరసముగానుండు పశువులకు పెట్టుట మంచిది. పశువులకు కలుగువ్యాధులలో దీనిని పథ్యముగా పెట్టవచ్చును. తదితరమందులలో కలిపి ఈయవచ్చును.

—♦ గాడిదగడప (Aristolochia Bracteata) ♦—

ఇదియొకతీగ. నలుపుగలసిన ఆకుపచ్చరంగు గలదిగా నుండును. దీనికాయలు లేతబుడమకాయంత యుండును. ఆకు గరుకుగ నుండును. అడవులయందును కంచెలయందును విశేషముగా పెరుగును. దీనివేరు, కాడ, ఆకు చాల చేదుగ నుండును. పసరు అతివేడిజేయును. పశువులకు కలుగు వాతరోగములకు, సమస్తవాపులకు, బాగుగా పనిచేయును. చర్మరోగములకు ఆకు పసరులో హారతికర్పూరము కలిపి నాలుగైదు పూతలు పెట్టిన తగును. దూడలకు ఎలుకపాములు, నుసిపురుగులు పడినపుడు ఈ ఆకుపసరు పెట్టిన జాడించి విరేచన మగును. విషపురుగుల కాల్లకు ఈ పసరును త్రొగించిన బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- పసరు అర్థసేరు వరకు.

—♦ గాజరగడ్డలు (Daucus Carota) ♦—

ఇది యొక చిన్న మొక్క. దీని యాకులు చిల్లలుగల విగనుండును. దీనిపూవులు మనోహరముగ గుత్తులు గుత్తులుగ పూచును. దుంప నారింజపండువర్ణము గలిగియుండును. ఈ

దుంపలను మేకపాలతోగాని ఆవుపాలతోగాని రుబ్బి ఉడికించి పట్టువేసినచో అగ్నివాపులు, వ్రణములు తగ్గును.

—♦ గారచెట్టు (Balanites Aegyptica) ♦—

శ్లో॥ ఇంగుదోభల్లకావృక్షః కంటకస్తాపసద్రీమః.

టీ॥ ఇంగుదః - భల్లకావృక్షః - కంటకః - తాపసద్రీమః - అను నవి గారచెట్టు పేర్లు.

గారచెట్టు పెద్దవృక్షము. దీని కాయలు గుండ్రముగ బల్లపరపుగ సుమారు రెండంగుళముల వలయము గలవిగ నుండును. కాయపై పెంకు మిక్కిలి గట్టిగనుండును. గార కాయలోని పలుకులు తీసివైచి అందు తిరుచూర్ణము, పొగాకు పొడి వేసికొందురు. చెట్టునకు ముండ్లుండును. పూవులు నిమ్మ పువ్వులను బోలియుండును. చెక్క మదపువాసనగా నుండును. రోటిలోవేసి రుబ్బిన నరుగువచ్చును.

ఈ చెట్లముండ్లను తోక సంబంధమగు రోగములకు గుచ్చుదురు. దీనికాయలు పిందెలు వేరు చెక్క జీర్ణరోగముల కన్నిటికి బాగుగా పనిచేయును.

—♦ గుగ్గిలము (Baellium) ♦—

గుగ్గిలపుచెట్టుయొక్క బంకకు గుగ్గిలమనిపేరు. గుగ్గిలము ముక్కలుముక్కలుగ పచ్చగ ఎరుపురంగుగ నుండును. పరిమళముగలది. దీనిపొగ దేవతారాధనయందు ప్రశస్తముగ నుపయోగింతురు. రసవీర్యాదులయందు మహిసాక్షికి సమ

ముగ నుండును. గుగ్గిలము మెత్తగను జిగురుగను ఉండును. శ్రేష్ఠమైన గుగ్గిలము నిప్పులోవైచిన మండును. ఎండలో నుంచిన కరగును. గోరువెచ్చని నీటిలోవైచిన ద్రవమగుటయే గాక పాలవలె తెల్లగానగును. గుగ్గిలముయొక్క సారము మూడునెలలకు తగ్గిపోవును. గుగ్గిలము మలమూత్రముల వెడలించును. గడ్డలను కంతులను కరగించును. నీటితోనూరి పట్టు వేసిన వాతనొప్పులు తగ్గును. దీనినిపొగవేసి ధూమపానము చేయించిన శిరోరోగములు తగ్గును. చర్మవ్యాధు లన్నిటికి తదితరమందులలో కలిపివాడిన పనిచేయును. బలవర్ధకౌషధములలో కలిపి వాడవచ్చును. పండ్లపొడిలో దీనినివేసి వాడవచ్చును.

మోతాదు:- 3 తులములవరకు.

—♦ చింత (Tamarind tree) ♦—

శ్లో॥ అమ్లికా చుక్రికా చించా తింత్రీణీ శుక్తిచంద్రికా.
టీ॥ అమ్లికా-చుక్రికా-చించా-తింత్రీణీ- శుక్తిచంద్రికా అనునవి చింత పేర్లు.

చింతచెట్టు పెద్దవృక్షము. పసిద్ధమైనది. దీని లేతఆకులు కాయలు- పండు పుల్లగానుండును. వేడిజేయును. చింతాకుపసరులో ఉప్పు, ఆముదపుపప్పు కలిపి చర్మరోగములకు వాడవచ్చును. ఆకుతోక్కి ఆముదముతో వేయించి బెణుకులకు మలిమిడికి వాడవచ్చును. చింతగింజలను రుబ్బి విరిగిన ఎముకలకు గుడ్డతో కట్టు కట్టవచ్చును. చింతచెక్కను మసిచేసి ఆముదములోగాని వేపనూనెలోగాని కలిపి చెల్లి, గజ్జి, నుసి

మిరికి వాడిన తగ్గును. చింతపండు చలువచేయును. పశువులకు కలుగు జీర్ణ, వాత, రక్తరోగములలో చక్కగా పనిచేయును. విషములకు విరుగుడు పెట్టవచ్చును. పైత్యపుదద్దురునకు చేదు జీలకర్రతో ఈపులుసు కలిపి మర్దనచేయవచ్చును. మలబద్ధకముగానున్నపుడు చింతపండుపులుసుతో ఉప్పుకలిపి పెట్టిన పారును. ఉంగిడికి పులుసు పనిచేయును.

మోతాదు:--చింతపండు అర్థసేరు నవటాకువరకు

—♦ చిత్రమూలము (Plumbago Zeylanicum) ♦—

శ్లో॥ చిత్రకో హుతభుగ్వ్యాళో దారుణోదహనోరుణః,
అగ్నిమాలీ హవిః పాచీ వహ్నినామా విశేషతః.

టీ॥ చిత్రకః-హుతభుక్-వ్యాళః- దారుణః - దహనః - అరుణో
అగ్నిమాలీ-హవిఃపాచీ-వహ్నినామా అనునవి చిత్రమూల
ము పేర్లు.

దీనికి గుండ్రని ఆకులుండును. దీనివేరు చిదుకగొట్టిన
యెడల పసుపుపచ్చగ నుండును. ఇది తెలుపు, ఎరుపు, నలుపు
పువ్వుల భేదముచేనుండును. అల్పముగ దొరకును. ఎరుపు, నలుపు
చిత్రమూలములు రెండు ఒకేగుణము కలిగియుండును. నలుపు
చిత్రమూలమును ఆవులకు వాసనజూపినను లేక పాలలో వేసి
నను పాలు నల్లబడును. మలిమిడికి, బెణుకులకు చిత్రమూలము
తో ఆముదముకలిపివేసిన పుండుపడి తగ్గును. దీనిరసము పొక్కు
ను కాబట్టి తదితరమందులతో కలిపి లోపలికి ఈయవలెను.
దీర్ఘజీర్ణరోగములకు దీనిరసముతో తదితరమందులు కలిపి

యిచ్చిన తగ్గును. బలవర్థకాషధములలో కలిపి ఈయవచ్చును.
మోతాదు:- చిత్రములము 1 తులమువరకు.

—♦ చేదుబీర (Plucketiana) ♦—

శ్లో॥ కోశాతకీశతచ్చిద్రా జాలినీ కృతవేధనా ।
మృదంగఫలకాక్ష్వేళా ఘోంటకీ కర్కశచ్చదా ॥

టీ॥ కోశాతకీ-శతచ్చిద్రా-జాలినీ-కృతవేధనా
మృదంగఫలకా-క్ష్వేళా-ఘోంటకీ- కర్కశచ్చదా అను నవి
చేదుబీర పేర్లు.

మంచిబీరవలెనుండును. రసము చేదుగ వెగటుగ నుండును.
సరములకు సత్తువజేయును. తలతిరుగుడు, ధనుర్వాతము,
దొమ్మ మొదలగు వ్యాధులకు యీపసరుపెట్టిన బాగుగా పని
చేయును. మోతాదు:- పసరు అర్ధసేరువరకు.

—♦ చేదుపొట్ల (Trichosanthes Cucumerina) ♦—

శ్లో॥ తిక్తోత్తమా బీజగర్భా పరా రాజపటోలికా,
జ్యోతస్నపటోలికా జాలీ నాదేయీ భూమిజంబుకా.

టీ॥ తిక్తోత్తమా-బీజగర్భా-రాజపటోలికా-
జ్యోతస్న- పటోలికా- జాలీ నాదేయీ - భూమిజంబుకా
అనునవి చేదుపొట్లపేర్లు.

తీగపాకును. ఆకులు పొట్లఆకులవలె నుండక చిల్మలు
వేయును. కాయలు గుండ్రముగ చిన్నవిగ నుండును. పండిన

వెనుక ఎరువుగా నుండును. కాయపై న తెలుపుచార లుండును. ఆకురసము వగరుగా చేదుగా నుండును. రక్తసంబంధమగు రోగములకు ఆకుపసరు బాగుగా పనిచేయును. చర్మవ్యాధులకు పసరును వాడవచ్చును. క్రిమిరోగములకు దీని పసరుతో కలిసిరు కలిపి ఈయవచ్చును.

మోతాదు:- పసరు అర్థ సేరువరకు.

—♦ చేకొణిత (A Medicinal plant) ♦—

దీనినే సేగుర్తాకు అందురు. ఇవి పొలములందును, దొడ్లలోను పెరుగులతలు. దీనిఆకు కందిచెట్టుఆకువలె నుండును. వాతరోగములకు బాగుగా పనిచేయును. జొన్నకలితో ఈ ఆకు పసరు కలిపి పక్షముదినములు పెట్టిన వాతము హరించును.

మోతాదు:- ఆకు వీసెనుంచి అర్థమణుగువరకు.

—♦ చాగనారమట్టలు (Sansevieria) ♦—

దీని దుంపరసము చేదుగా వెగటుగా నుండును. వేడి జేయును. ఈ మట్టలనుకాల్చి రసముతీసి దానిలో పసుపు మిరియాలపొడికలిపి కుడితిలో కలిపిపెట్టిన పాలసేర్లు తగ్గును. ఇంకను దీనిమట్టను ఉడికించి రసముతీసి చెవిలోపోసిన నొప్పి తగ్గును.

—♦ చిక్కుడు (Dolichos Lablab) ♦—

చిక్కుడాకుపసరులో విభూతి కలిపి చన్నులు పగిలిన వాటికి నాలుగుదినములు వరుసగా రాసినయెడల గారపట్టును.

ఆకుపసరు వెన్ను భాగమంతటికిరాసి వేడినీరు కొట్టినయెడల పాలను వెంటనే చేపును. ఇదియొక మంచిసూత్రము. నాలుగైదురోజులు చేయవలెను.

—♦ జీలకఱ్ఱ (Cuminum Cuminum) ♦—

శ్లో॥ జీరకందీర్ఘకం శుక్ల మజాజీకణజీరకం.

టీ: - జీరకం-దీర్ఘకం-శుక్లం - అజాజీ కణజీరకం అనునవి తెల్ల జీలకర్ర పేర్లు.

శ్లో॥ పృథ్వీకా సుష లీ పృథ్వీస్థూలజాఙ్యపకారికా.

టీ: - పృథ్వీకా-సుషలీ - పృథ్వీ - స్థూలజాజీ - ఉపకారికా అనునవి పెద్దజీలకఱ్ఱ పేర్లు.

ఇది చిన్న మొక్క - దీని కొనలయందు గుత్తులు గుత్తులుగ పూచి పువ్వుగుత్తులలో గింజ లేర్పడును. దీనినే తెల్ల జీలకర్ర అందురు. మామూలుగా గృహములందు వాడు జీలకర్ర యిదియే. దీనిరసము పుల్లగా స్వాదుగానుండును. వేడి చేయును. జఠరదీప్తిని కలిగించును. రక్త, జీర్ణ, వాతరోగముల కన్నిటికి అమోఘముగా పనిచేయును.

మోతాదు: - 4 తులములవరకు.

—♦ జీడిగింజలు (Semecarpus) ♦—

శ్లో॥ భల్లాతకోనభో భల్లీ వీరవృక్షోగ్నివక్రికః,
ఆరుష్కర స్తథాయాక్ష స్తపనోగ్నిముఖీధనుః.

టీ:- భల్లాతకః - సభోభల్లీ - వీరవృక్షః - అగ్నివక్రకః - ఆరు
మూరః - రూక్షః - తపనః - అగ్నిముఖ - ధనుః అనునవి
జీడిపేర్లు.

ఇది పెద్దవృక్షము. కొంచెము పొడవుగా వెడల్పుగా
ఆకులుండును. నలుపుగింజలు, గుండ్రనిపండ్లు, తెలుపుగల
మాను గలిగియుండును.

జీడిగింజలను నలుగగొట్టునపుడు జాగ్రత్తగా కొట్ట
వలెను. గింజలలోనుండు పొగ మనుష్యులకు సరిపడనిచో
శరీరమంతయు వాచును. జీడిగింజలువెగటుగ, చేదుగ చమురు
గలిగియుండును. పశువులకు వాత రోగములకు ప్రతి దినము
నాలుగైదు తీసికొని తిను ఆహారములో కలిపిపెట్టిన నెమ్మ
దించును. పాడిపశువులకు పాలసేర్లు నాలుక సెలయగునప్పుడు
ఈ గింజలను పులిచల్లలో నానబెట్టి త్రాగించిన నెమ్మది
యగును. కాలుగొట్టు, తదితర మొండిగాయములకు జీడిని
కాల్చి అంటించిన తగును.

—♦ జటామాంసి (Valeriana Jatamansi) ♦—

ఇదియొక గ్రంథిదీనును. చిరుచేదుగ సువాసనగనుండును.
విరేచనము గావించును. చలువచేయును. రక్తమును శుభ్రపర
చును. వాతజ్వర రోగములకు బాగుగాపనిచేయును.

మోతాదు:- 2 తులములవరకు

—♦ జిల్లేడు (Asclepias Gigantea) ♦—

శ్లో॥ అర్క-స్సూర్యాహ్వయః క్షీరీ సదాపుష్పోవికీరణః

టీ॥ అర్కః-సూర్యాహ్వాయః-క్షీరీ-సదాపుష్పః - వికీరణః- అను
నవి జిల్లేడు పేర్లు.

దీనిలో తెలుపు నలుపు రంగుల పువ్వులుగల చెట్లుం
డును. జిల్లేడు చిన్న చెట్టు, దీనికాయలు వంకరగ ఆకుపచ్చగ
నుండును. ఎండినతరువాత కాయలోనుండి స్వచ్ఛమైన మృదు
వైనదూది వెడలును. చెట్టు నెచ్చట గిల్లినను పాలుగారును.
పాలకు మదపువాసన యుండును. తెల్లజిల్లేడు పూవులు శివునికి
ప్రీతికరములని పూజచేయుదురు. ఆకులుమందముగ కొంచెము
కోలగనుండును. చెట్టంతటను సన్నని తెల్లని నూగుండును.
ఇది ప్రసిద్ధమైనచెట్టు. రెండుజిల్లేళ్లును సమాన ప్రభావముగలవి
గాని, తెల్లజిల్లేడు మిగుల శ్రేష్ఠము.

ఆకులు, వేళ్ళు, పూవులు, పాలును సయితము వెగటు
గానుండును. చాల వేడిగలిగించును. విరేచనముకూడచేయును.
జిల్లేడాకుల రసము వాపులకు శ్వాసరోగములకు చెవిరోగము
లకు పనిచేయును. జిల్లేడుపాలు నేత్రరోగములకు చర్మరోగ
ములకు పనిచేయును. ఆకుపసరు విషపురుగుల కాల్లకు పని
చేయును.

—♦ జమ్మి (Mimosa Suma) ♦—

శ్లో॥ శమీతుంగా శంకుఫలా పవిత్రా కేశహృత్ఫలా.

టీ॥ శమీ-తుంగా-శంకుఫలా-పవిత్రా-కేశహృత్ఫలా అనునవి
జమ్మి పేర్లు.

ఇది సాధారణమైనచెట్టు. చింతాకులకంటె మిక్కిలి

సన్నని ఆకులు, వానపాములవలె సన్నగా పొడవైన కాయలుండును. కాయలు రుచిగానుండును. దీని ఆకులు తుమ్మాకులవలెనుండును. ఆకు చెక్కరసము వేడిజేయును. ఆకుపసరు వాత రోగములకు చర్మరోగములకు పనిచేయును.

—♦ తుమ్మ (Acacia Arabica) ♦—

ఇదియొక పెద్దచెట్టు కొమ్మలకు సన్నని ముండ్లుండును. పసుపుపచ్చగను గుండ్రముగనుండు చిన్నపువ్వులు పూయును. పూవునకు అరంగుళము పొడవుగల సన్ననితొడిమయు, నలుపుగ, మందముగనుండు మ్రాని పైపట్టయు, తెలుపు, నలుపు రంగులుగల జిగురును, సన్ననిపొడవుగ పలుచగనుండు కాయలును, జమ్మియాకులవలె చిన్నవిగను ఉండును. ఇందు తెల్ల తుమ్మ, నల్లతుమ్మ, కస్తూరితుమ్మ అని మూడురకములుగలవు. తెల్లతుమ్మమాను అంతయు తెలుపుగబూడిదరంగుగ నుండును. పూవులుకూడ తెలుపుగనుండును. కస్తూరితుమ్మ సాధారణ మైనచెట్టు. ఇంచుమించు తెల్లతుమ్మవలెనుండును దీనికాయ మిక్కిలిపొట్టిది. నల్లతుమ్మచెక్క వగరుగ వెగటుగ నుండును. ఈ చెక్కరసము, పారుడు నోటిగాలిపుండ్లు మొదలగువానికి పనిచేయును. చిన్నదూడలకు కలుగు చర్మవ్యాధులకు పనిచేయును. పాలసేర్లు, గర్భవాతమునకు, పశువుకునిన తరువాతను సేరుతుమ్మాకు పసరుతో అర్ధసేరుపాలు, రెండు తులముల ఇంగువకలిపి త్రాగించినతగ్గును. తుమ్మచెక్క పొడిచేసి రసి గారుపుండ్లకు తదితరగాయములకు బాగుగా పనిచేయును.

తుమ్మచెక్క కషాయము నోటిపూతకు పనిచేయును. తుమ్మ
కాయలను పశువులకు పెట్టిన మిగులబలముగలిగించును.

మోతాదు:- చెక్కరసము అర్థసేరువరకు.

—♦ తురక వేప (Melia Azodirachta) ♦—

శ్లో॥ కిరాతకో న్యోనై పాలో నాడితిక్తో జ్వరాంతకః ।

కండు తిక్తోర్ధతి క్తసన్యన్ని ద్రా రిస్సన్ని పాతహా ॥

టీ॥ నై పాలః-నాడితి క్తః-జ్వరాంతకః-కండుతి క్తః

నిద్రాః-సన్ని పాతహా అనునవి తురక వేప పేర్లు.

దీని ఆకులు వేపాకులకంటె పెద్దవిగనుండును. ఆకు
రసము చేదుగనుండును. దీనివేరు గింజలను మందులలోవాడు
చురు. దీనిచెక్కరసము చేదుగనుండును. ఆకురసము విషమును
విరచును. మలమూత్రములజారీచేయును. చర్మవాతరోగము
లకు బాగుగాపనిచేయును. నీటిలో తురక వేపాకు వేసి కాచి గోరు
వెచ్చగానుండునీటిని పశువులకుకలుగు వాతనొప్పులు, దెబ్బలు
వాపులుమున్నగువానికి దినమునకు నాలుగైదుసార్లు కట్టిన
యెడల బాగుగాపనిచేయును. ఆకుపసరులో ముద్దకర్పూరం
కలిపి చెల్లికి, గజ్జికి రాచినతగ్గును. దూడలకు మిన్నల్లులు పట్టి
నపుడు ఈ ఆకుపసరులో మంచినూనెకలిపి దూడకురాసిన అవి
చచ్చిపోవును.

మోతాదు:- ఆకురసము ముప్పాతిక సేరువరకు.

—♦ తులసి (Ocimum vilosum) ♦—

శ్లో॥ తులసీసురసాగౌరీ భూతఘ్నీ బహుమజ్జరీ.

టీ॥ తులసి- సురసా- గౌరీ- భూతఘ్న - బహుమంజరీ అనునవి

తులసిపేర్లు.

తులసి గుండ్రముగ కొంచెము కోలగ మృదువైన
ఆకులుండును. కృష్ణతులసి, లక్ష్మీతులసియని రెండురకములు.
కృష్ణతులసియాకులు నలుపుగను, లక్ష్మీతులసియాకులు పచ్చగ
నుండును. తక్కినవి సమానములు. వీని శిఖలందు వెన్ను
బుట్టును. ఇందు సన్నని పువ్వులును, నలుపుగనుండు చిన్నగింజ
లునుండిండును. తులసిమంచి సువాసనగలది. గృహస్థులు పరమ
పూజ్యముగనెంచి గృహములందువేసి పూజించుదురు.

తులసి కారముగ పగరుగనుండును; వేడిజేయును. శ్వాస,
రక్తరోగములకు, బాగుగా వాడవచ్చును ఆకుపసరును మొగ
బంతి పీనసరోగములకు ముక్కురంధ్రములలో వేయవచ్చును.
చర్మరోగములలో పసరుతో గంధకము, హారతికర్పూరము
కలిపి వాడినతగ్గును. ఆకునూరి దానిలో తగినంత కరిధూపము
కలిపి పురుగులుపడిన పుండ్లకువేసిన పురుగులు చచ్చును.

మోతాదు:- ఆకుపసరు పావుసేరువరకు.

—♦ తమలపాకులు (Betel leaves) ♦—

శ్లో॥ తాంబూలవల్లీ తాంబూలీనాగినీ నాగవల్లరీ॥

టీ॥ తాంబూలవల్లీ- తాంబూలీ- నాగినీ-నాగవల్లరీ అనునవి
తమలపాకుపేర్లు.

తమలపాకుతీగ సన్నముగనుండును. దీనికి చెమ్మయు,
చల్లదనము యుండవలయును. తీగ నరికి పాతిన బ్రతుకును.

ఆకులలో మూడునాలుగు రకములుగలవు. దీని ఆకురసము కారముగ నుండును. విరేచనము గావించును. వాతరోగములలోను, కడుపునొప్పి, రోంప, దగ్గు మున్నగు రోగములలోను ఆకుపసరు బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- ఆకులు 100 వరకు.

—♦ తుత్తురుబెండ (Malya Rotandifolia) ♦—

దీని ఆకులను నీటిలోవేసి కాచినయెడల జిగురువంటి పదార్థమువచ్చును. ఆకు గాయములకు, వాపులకు పనిచేయును. జీర్ణరోగములకు ఈ ఆకురసము పనిచేయును.

మోతాదు:- పసరు పావుసేరువరకు.

—♦ తంబెపు చెట్టు (Cassia tora) ♦—

దీనినే తగిరిసచె ట్టందురు. ఆకు కొలగ గుండ్రముగ కొన దేలియుండును. పసుపుపచ్చని పువ్వులుపూయును. కాయలు కొద్దిగ వంకరగ పలుచగ పొడవుగ సన్నముగ నుండును. ఆకును తొక్కి నొప్పిగలభాగములకువేసిన తగ్గును. చలువ చేయును. విరిగినభాగములు పోటుగానున్నపుడు ఈ ఆకును కట్టిన బాధ తగ్గును.

—♦ తంగేడు (Cassia Auriculata) ♦—

గుబురుగాపెరుగును. పసుపుపచ్చని పూవులు పూచును. కాయ వంకరగ బద్ధవలెనుండును. ఆకు చింతాకుకన్న రెట్టింపు పెద్దదిగ నుండును. చెక్కరసము వగరుగనుండును. ఆకురసము చెక్కరసము విరేచనములుకట్టించుటకు పనిచేయును. దూడలు

పా లెక్కువగా త్రాగి పారుకొనిన యెడల తంగేడు చిగుళ్ళను పెరుగులోకలిపిపెట్టిన తగ్గును. పెద్దరోగములో పారు డెక్కువగా నున్నయెడల ఆకు చిగుళ్ళను నూరి కలిసేటిలోగాని పెరుగులోగాని నాలుగైదు సార్లు పెట్టినయెడల తగ్గును.

మోతాదు:-- ఆకుపసరు అర్థసేరువరకు.

—◆ తిప్పతీగె (Tinospora Cordifolia) ◆—

శ్లో॥ గుడూచీ కుండలీ ఛిన్నావయస్థామృతవల్లరీ
ఛిన్నోద్భవా ఛిన్నరుహా మృతాజ్వరవినాశినీ
వత్సాదనీ చంద్రహాసా జీవంతీ చక్రిలక్షణా.

టీ॥ గుడూచీ-కుండలీ-ఛిన్నా-వయస్థా - అమృతవల్లరీ - ఛిన్నో
ద్భవా-ఛిన్నరుహా - అమృతా - జ్వరవినాశినీ- వత్సాదనీ -
చంద్రహాసా-జీవంతీ-చక్రిలక్షణా అనునవి తిప్పతీగె పేర్లు.

ఇది యొకవిధమైన తీగ. డొంకలమీదను కంచెలమీదను పొక్కును. దీనియాకులు యిండుమిండుగ తమలపాకును పోలియుండును. ఈతీగ గణుపులలో రెండువైపుల చిగురుపట్టి పెద్దతీగగా పెరుగును. దీనికి చిన్నచిన్న తెల్లనిపూవులును, బచ్చలకాయలవంటికాయలును ఉండును. పండ్లు నలుపురంగుగా నుండును. రామరావణయుద్ధములో మృతులైన కపీశ్వరులను బ్రతికించుటకై దేవతలు వారిశరీరమున చల్లిన అమృతబిందువులు పడినచోట నీ తీగ మొలచిన దనియందురు. వేపచెట్లమీదకు పొక్కుతీగెలు మంచివందురు. ఈ తీగెనుండి సత్తు తయారుచేయుదును. తీగెరసము వేడిజేయును. కార

ముగ, వగరుగ చేదుగనుండును. ఈ తీగెను పలుపుగాచుట్టి కురమతగిలిన పశువుమెడలోవేసిన రోగముతగ్గును. ఇంకను వాతరోగములకు ఈ పసరు పనిచేయును. ఇంకను ఆకురసము గాయములకు చర్మవ్యాధులకు, నరములు తెగినప్పుడు వాడిన పనిచేయును. మోతాదు:- తీగెరసము సేరునరకు.

—♦ తవాక్షరి (Bamboo manna) ♦—

శ్లో॥ వంశజావై ణవీ క్షీరీత్వక్ క్షీరీవంశరోచనా,
తుగాక్షీరీతుగావంశీవంశక్షీరీ శుభాసితా.

టీ॥ వంశజా-వై ణవీ-క్షీరీ-త్వక్ క్షీరీ-వంశరోచనా,

తుగా-వంశీ-వంశక్షీరీ- శుభా-సితా- అనునవి తవాక్షరిపేర్లు.

వెదురుబొంగులను చీల్చినపుడు తెలుపురంగుగల పలుకు కొన్నిటిలో బయలుదేరును. దీనినే తవాక్షరియందురు. వెగటుగా వగరుగానుండును. మూత్రరోగములలో దీనిని వాడవచ్చును. విరేచనముల కట్టించును. శుక్లనప్తము కలిగినపుడు మంచిగంధముతో దీనిని యిచ్చినచో తగ్గును.

మోతాదు:- ౩ తులములవరకు.

—♦ తాటి చాప ♦—

తాటిపండ్ల గుఱ్ఱచే తయారుచేయబడును. దీనిని నీటిలోగాని కుడితిలోగాని కలిపి పాడిపశువులకు త్రాగించిన పాలెక్కువయిచ్చును. వెన్న గట్టిగానుండును. తగినంతగనే పెట్టవలెను. ఎక్కువగా పెట్టినయెడల వాతముజేయును.

—♦ తెలికపిండి (Oil cake) ♦—

ఇది నువ్వులనూనె తీయగా మిగిలినపిప్పి పాడిపశువులకు పెట్టిన పాలెక్కువగానిచ్చును, వాతరోగముగల పశువులకు పెట్టిన వాతముహరించును. నిక్కాకగలపశువులకు పెట్టరాదు. ఇది వంటిసీరు తీయును. రక్తముపట్టును. మానవులు కూరగా వండుకొందురు. పశువులకు కలుగు రొప్పునకు తెలికపిండి పాలలో నానవేసి వారముదినములు పెట్టిన తగ్గును.

మోతాదు:- సవాసేరునుంచి 1 వీసెవరకు.

—♦ త్రి ఫలములు ♦—

(Cheboulac, Belleric and Emblic Myrabalams)

కరక్కాయ, తాడికాయ, ఉసిరికాయ అనువాటిని త్రిఫలములందురు. మూడుపాళ్ళు కరక్కాయలు, ఎనిమిదిపాళ్ళు తాడికాయలు, పన్నెండుపాళ్ళు ఉసిరికాయలు కలిపినచూర్ణము సమస్త రక్తజీర్ణ వాత నేత్ర రోగములకు బాగుగా పనిచేయును. శిరోరోగముల పోగొట్టును. దొమ్మలను రూపుమాపును.

•త్రికటుకములు(Pepper, dry ginger and long pepper)•

సొంటి పిప్పి మిరియాలు అనువాటిని త్రికటుకములందురు. ఇవి శ్వాస, పీనసరోగములకును, రక్తజీర్ణ వాతరోగములకును బాగుగా పనిచేయును. త్రికటుకములను మెత్తగా నూరి వస్త్రాఘాతముబట్టి వెన్నలోగాని, తేనెలోగాని కలిపి నేత్రరోగములకు పెట్టినబాగుగా పనిచేయును. త్రికటుకములు జీర్ణ శక్తిని గలిగించును. వేడిజేయును.

—♦ తాడికాయ (Terminalia Bellirica) ♦—

శ్లో॥ విభీతకః కర్ష ఫలో భూతావాసః కలిదుగ్ధమః ।
వాసంతోక్షో వృద్ధజాతస్సంవర్తస్తిలపుష్పకః ॥

టీ॥ విభీతకః-కర్ష ఫలః-భూతావాసః-కలిదుగ్ధమః
వాసంతః-అక్షః-వృద్ధజాతః-సంవర్తః-తిలపుష్పః - అనునవి
తాడికాయ లేక తానికాయ పేర్లు.

ఇది బజారుకొల్లలో దొరకువస్తువు. ఈ కాయరసము చలువచేయును. ఆర్పును. పశువులకు కలుగు రక్త, వాత, జ్వర నేత్రరోగములకు బాగుగాపనిచేయును. వగరుగ రుచిగ నుండును. దీనిగంధమును చర్మవ్యాధులకు పాడవచ్చును. రసిగారు పుండ్లకు ఈ పొడి మసిబొగ్గుతో కలిపిజల్లిన పనిచేయును.

మోతాదు:- కాయలపొడి 2½ తులములవరకు.

—♦ తాళిసెపత్రి (Pinus webbiana) ♦—

శ్లో॥ తాలీసపత్రిం తాలీసంధాత్రీపత్రిం సకోదనం
అపరంగ్రింధికాపత్రింపతాత్ర్యంతులసీచ్ఛదం.

టీః - తాలీసపత్రిం - తాలీసం - ధాత్రీపత్రిం - సకోదనం
(గంధికాపత్రిం - పతాత్ర్యం - అనునవి తాళిసెపత్రిపేర్లు.

ఈచెట్టు కొండలమీద పెరుగును. తోటలలో దీనిని తరచుగా పనస పోక చెట్లతోకలిపి పెంచుదురు. దీనివిత్తనములు, జల్లిన అయిదు సంవత్సరములకు మొక్కలనుదీసి దూరదూరముగా పాతుదురు. పదిసంవత్సరములకు ఫలితమునకువచ్చును. ఈచెట్టు ఎండిన తుంగవలెనుండును. ఆకులు అంత వెడల్పుగా

నుండక ఆకు జెముడాకువలె నుండును. పశువులకు కలుగు శ్వాసరోగములకు, వాపులకు బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- పత్తి 3 తులములవరకు..

◆ తాటిబెల్లము (Jaggery made by Palmyra toddy) ◆-

దీనిని తాటికల్లుతో తయారుచేయుదురు. చలువచేయును. ఈబెల్లము సున్నపుకల్లుతో తయారు చేయుదురు.. పోతు తాటిబెల్లము చాల శ్రేష్ఠము. దీనినుంచి సారాయి కూడ తీయుదురు. పశువులకు పెట్టు బలవర్ధకౌషధములలో కలిపి పెట్టవచ్చును. కాకరోగములకు, మూత్రోగములకు బాగుగా పనిచేయును.

—◆ తా బేలు ◆—

రెండు సేర్ల మజ్జిగలో తాబేలును వేసి ఒకదినము నిలువయుంచి మరునాడు ఆమజ్జిగను పశువులకుకలుగు రొప్పు, కసి, మిరి, దగ్గు మొదలగు వ్యాధులకు వారముదినములు వరుసగా పెట్టిన శాంతించును.

—◆ తేనె (Honey) ◆—

శ్లో॥ మధు పుష్పాసవః పుష్పరసోమాక్షిక మ్మిరితమ్.

టీ॥ మధు-పుష్పాసవః-పుష్పరసః-మాక్షికం-అనునవి తేనెపేర్లు..

తేనెలో నాలుగురకములు గలవు. భ్రామరము, పైత్తికము, క్షౌద్రము, మాక్షికము అని నాలుగు విధములు. భ్రామరము తెలుపుగ నెయ్యిరంగుగలదిగ నుండును. క్షౌద్రము కపిల రంగుగనుండును. మాక్షికము తెలవర్ణముగ నుండును.

భ్రామరమును తేనె తృప్తినిచ్చును. తీయగనుండును. పైతిక
మును తేనె త్రిదోషముల ప్రకోపింపజేయును. క్షాద్రమును తేనె
గురుత్వము కలదిగనుండి శ్లేష్మమును పెంచును. శ్రేష్ఠమైనది.
మాక్షికమును తేనె రూక్షగుణము స్వల్పమగుగురుత్వముగలది.
మధురముగనుండును. వాతమును పెంచును. వ్రణచికిత్సయందు
ఉత్తమముగనుండును. క్రొత్తతేనె అల్పగుణములను బహు
దోషములను గలిగియుండును. కాచివడియగట్టిన తేనె త్రిదోష
హరముగను, ప్చితేనె పులుపుగ త్రిదోషకారిగను నుండును.
విషపుష్పములనుండిగూడ తేనెను తేనెటీగలు చేర్చును. గాన
తేనెను ఉష్ణముగ నుండునపుడుగాని, ఉష్ణముగనుండు పదార్థ
ములలో కలిపిగాని వాడరాదు. అట్లు చేసినచో విషసమముగ
నుండును గాన లేహ్యములందును, బలవర్ధకౌషధములలోను
వాడవలసి వచ్చినపుడు చల్లార్చి వాడవలెను.

—♦ ధనియాలు (Coriander Seeds) ♦—

ఆకు నల్లవాసనగ నుండును. చిల్లలుచిల్లలుగల మృదు
వైన ఆకులును, గుత్తులుగుత్తులుగ తెలుపుగ చిన్నవిగనుండు
పువ్వులును ఉండును. గింజలు గుండ్రముగ పరిమళముగ పచ్చిగ
నున్నపు డాకుపచ్చరంగు, ఎండినపిదప గోధుమవర్ణము కలవిగ
నుండును. ధనియపు మొక్కలకు కొలిమిరి మొక్కలని పేరు.
సోపుగింజలవలెనే ఇవియునుపనిచేయును. పశువులకు కలుగు
అజీర్తి కడుపునొప్పి మొదలగు జీర్ణరోగములకును, బలవర్ధ
కౌషధములలో, వాయువును పోగొట్టుబౌషధములలో కలిపి

వాడుదురు. ఇవి తీపిగ, వగరుగనుండును. ధనియాలరసములో రేవల్పిన్నిరసముకలిపియిచ్చిన నీరు చురుకుతగ్గును.

మోతాదు:- ధనియాలు అర్థసేరువరకు.

—♦ దాణాదినుసులు ♦—

సామాన్యమేతకంటె నెక్కువసారముగలిగి కొంచెము కొంచెముగా పశువులకు పెట్టబడు దినుసులు దాణాదినుసు లనబడును. ఉలవలు, తెలికపిండి, కాయధాన్యములు, పిండిజాతులు ధాన్యములు, పొట్టులు మొదలగునవి. పశువులు ఆరోగ్యముగా నుండుటకును, బలిష్ఠముగనుండుటకును వానికాహారము తగినంత పెట్టుటయేగాక, ఆయాహారము శరీరపోషణకుదగినదిగా నుండవలెను. పశువులకు బెట్టు ఆహారమునందు విలువైనద్రవ్యములు, చమురు, అల్బామినియంలు, ద్రావణీయకర్బనోజ్జనితములు, నార, బూడిద, మొదలగుపదార్థములుండును. నార అజీర్ణపదార్థమైనను దీనినిగూడ పశువులు కొంతవరకు జీర్ణము చేసి కొనగలుగుటచేసి కొంతవిలువగల దగుచున్నది. తక్కినద్రవ్యములు కూడ పూర్తిగ జీర్ణముకాకపోయినను చాల భాగము జీర్ణమగును.

—♦ దాల్చినచెక్క (Cinnamon) ♦—

ఈచెట్లను మన దేశమునందంతగా పెంచుటలేదు. ఇవి పడమటికనుమలమీద ఎక్కువగా పెరుగుచున్నవి. ఇవి ఆ రేండ్లు పెరిగిన తరువాత బెరడు తీయవచ్చును. ఇది సామాన్యముగా బజారులలో దొరకును. ఇందులో రెండురకములు గలవు. చుట్ట

లోపల చిన్నచిన్న చుట్టలుగలిగి యుండునది మంచిరకము. ఇది సువాసనగను, తీపిగను, వగరుగను ఉండును. ఇది మంచి జీర్ణకారి. పశువులకు కలుగు వాతరోగము పారుడు దొమ్మ కడుపునొప్పి మొదలగు వ్యాధులకు బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- చెక్కపొడి 2½ తులములవరకు

—♦ దానిమ్మ (Punica Granatum) ♦—

శ్లో॥ దాడిమీ రక్తకుసుమా దంతబీజా శుకప్రియా,
మధురామ్లఫలో రక్తబీజకో రక్తపూరకః.

టీ॥ దాడిమీ-రక్తకుసుమా-దంతబీజా-శుకప్రియా-మధురామ్ల
ఫలః-రక్తబీజకః-రక్తపూరకః-అనునవి దానిమ్మపేర్లు.

తియ్యదానిమ్మ, పులుపుతీపు కలసినదానిమ్మ, పులుపు దానిమ్మయని మూడురకములుగలవు. దీని మ్రానుచెక్క, వేరుచెక్క, ఆకు మొగ్గ పువ్వు లేతచిగుళ్లు తొక్క వీనిరసము వగరుగనుండును. పారుడు రక్తవిరేచనములలో ఈచెక్కరసముగాని లేత ఆకులనుగాని పెరుగుతోకలిపి మూడునాలుగు పర్యాయములు పెట్టినతగ్గును. ఈనినతరువాత మానమువెంట దుర్వాసనగల మట్టుపడుచుండినయెడల ఈచెక్కరసముతో కడిగిన వాసనతగ్గును. ఇంకను ఈచెక్కపొడి పుండ్లు గారపట్టుటకు ఉపయోగించవచ్చును.

—♦ దిరిసెన (Mimosa Sirissa) ♦—

శ్లో॥ శిరీషః స్లవగోవిప్రశ్శుకవృక్షః కపీతనః,
మృదుపుష్పశ్యామవర్ణో భండీరశ్శంభినీఫలః.

టీ:- శిరీషః - ప్లవగః - విపః - శుకవృక్షః - కపీతనః - మృదు
పుష్పః - శ్యామవర్ణః - భండీరః - శంభినీఫలః - అనునవి
దిరిసెన పేర్లు.

ఇది పెద్దవృక్షము. తీనికొమ్మలు పెళుసై నవి. ఈ చెట్టు
శాఖోపశాఖలుగా పెరుగుటచే పందిరివలె ఛాయా ప్రధాన
ముగాకూడ ఉపయోగపడును. కాయలు పలుచగా బద్దల
వలె పొడువుగను, పూవులు కేసరములవలె నుండును గాని
అంతకంటె కొంచెము పెద్దవి. పూవులకు కొంచెము పరిమళ
ముండును. ఆకు మునగాకువలె నుండును గాని అంతకంటె
కొంచెము పెద్దది. కాయలు 4 నుంచి 9 అంగుళములవరకు
పొడవుండును. ఒక్కొక్కకాయలో పదిగింజలకంటె ఎక్కువ
యుండవు. దీనిచెక్క ఆకురసము వెగటుగనుండును. వేడి
జేయును. దీని వేరులను ఆకురసమును వాత రోగములలో
నుపయోగించు మందులలోకలిపి వాడుదురు. దిరిసెనాకుపసరు,
నరమూత్రము, పసుపు, నల్లేరుకలిపి గుండెవగర్పు దగ్గులకు
పెట్టిన తగ్గును. తెలియనిరోగములకు ఈ ఆకుపసరు, పసుపు
కలిపిపెట్టిన తగ్గును. ఈ ఆకుపసరు రక్తసంబంధమగు రోగ
ముల కన్నిటికి బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- ఆకు చెక్కరసము సేరువరకు.

—♦ దూసరి (Cocculus Villosus) ♦—

శ్లో॥ ఛిలిహింట్ మహామూలః పాతాళగరుడాహ్వయః.

టీ॥ ఛిలిహింట్-మహామూలః- పాతాళగరుడాహ్వయః అనునవి
దూసరితీగె పేర్లు.

ఇది తీగబ్రాకును. వేరు మిగుల గాఢముగ నాటు కొనును. ఆకులు కొంచెము కొలగ చిన్నవిగ మిక్కిలి ముదురు ఆకు పచ్చరంగు గలవిగనుండును. దీనికాయ చిన్నది. పచ్చిగ నున్నపుడు ఆకుపచ్చరంగుగను పండిన తరువాత నలుపురంగుగ నుండును. ఆకురసము చలువచేయును. విరేచనము కలిగించును. మూత్రమును వెడలించును. దూసరితీగెను త్రాడుగా చుట్టి పశువులకు కురమరోగము వచ్చినపుడు మెడలోవేసిన తగ్గును. పశువులకువచ్చు మూత్రరోగములలో ఈ ఆకు బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- ఆకురసం సేదువరకు.

—♦ దుష్టుపుచ్చెట్టు (Odina Wodier) ♦—

ఇది తీగబ్రాకును. ఆకు గిల్లినను అమితముగా పాలుగారును. ఆకులు గుండ్రముగ కొనదేలియుండును. పూవులు గుత్తులుగా తెలుపుగ అందముగ నుండును. ఇది మిక్కిలి వేడి జేయును. విరేచనము గావించును. దొమ్మలు కురమ మొదలగు రక్తసంబంధమగు వ్యాధులకు బాగుగా పనిచేయును. ఈ తీగను పలుపుగాచుట్టి చలికురమ తగిలినదాని మెడలో వేసిన తీగ ఘాటునకు తీవ్రజ్వరముతగ్గును.

మోతాదు:- పసకు అర్ధసేరువరకు.

—♦ దొండ (Momordica Monadelpha) ♦—

శ్లో॥ బింబీర క్తఫలాగోళాతుండి దంతచ్ఛ దోపమా ।
మధుపక్వా మహద్రాశీశ్లేష్మ కృద్బోధనాశినీ ॥

టీ॥ బింబీ-రక్తఫలా-గోళా-తుండి-దంతచ్ఛదోపమా
మధుపక్వా-మహద్రాళీ-శ్లేష్మకృత్-బోధనాశినీ అనునవి
దొండ పేర్లు.

దొండ తీగ బ్రాకును. చేదుదొండ, తీయదొండయని రెండువిధములు. ఇంకను కాకిదొండ, మురుదొండ, నాగదొండ అను రకములుకూడగలవు. తీయదొండ దొడ్లలో వేసి పెంచబడును. చేదుదొండ అరణ్యములలో స్వయముగా మొలచును. దొండతీగనరికి పాతినబ్రతుకును. దొండకాయలు కొంచెముకోలగ గుండ్రముగ సన్నగనుండును. పచ్చికాయలు ఆకుపచ్చగను పండినపుడు పగడమువంటి చక్కనిఎరుపురంగును కలిగియుండును. దొండాకు మూడుఅంచులుకలదై మృదువుగ నుండును. తీయదొండకాయలను కూరవండుకొని తిందురు. ఆకురసము వేడిజేయును. ఆకుపసరును అర్రువాపులకు వెన్నలో కలిపిరాసిన బాగుగాపనిచేయును. శిరోవాతములకు ఆకు పసరును చెవులలోపోసిన తగ్గును. చర్మరోగములకు ఈ పసరుతో ముద్దకర్పూరము కలిపిరాసిన తగ్గును. తీయదొండాకు రసమును రక్తసంబంధమగు రోగములకు త్రాగించిన పని చేయును.

మోతాదు:- పసరు సేరున్నరవరకు.

—♦ దోస (Cucumis Sativus) ♦—

ఇది తీగెజాతిలోనిది. ఇందు అనేకజాతులుగలవు. ఈకాయలు చలువచేయును. విరేచనముగావించును. పశువు.

లకుకలుగు జీర్ణసంబంధమగు రోగములలో అనగా కడుపుబ్బు
కడుపునొప్పి మున్నగు వ్యాధులలో నుపయోగించిన బాగుగా
పనిచేయును. మూత్రరోగములలోకూడ దీనిని వాడవచ్చును.

—♦ న ల్లే రు ♦—

శ్లో॥ అస్థిసంహారకో వజ్రవల్లరీ క్రోష్టుఘంటికా,
వజ్రాంగీ గ్రంథిమాన్ వజ్రః పోక్తసాన్న్య దస్థిశృంఖలః.

టీ॥ అస్థిసంహారకః-వజ్రవల్లరీ-క్రోష్టుఘంటికా-వజ్రాంగీ-గ్రంథి
మాన్-వజ్రః-అస్థిశృంఖలః-అనునవి నల్లేరు పేర్లు.

దొంకలమీదను, చెట్లమీదను పొక్కుతీగ నాలుగైదు
అంగుళముల కొక కణుపును, కణుపువద్ద ఆకులును ఉండును. కాడ
పలకలుగానుండును. ఇందు రెండుమూడు నాలుగు పలకలుగల
కాడలుండును. మూడు పలకల నల్లేరు కొన్ని భస్మములు చేయు
టకు వాదవిద్యయందుపయోగించుటకు పనికివచ్చును. నల్లేరు
కాయలు పచ్చివి ఆకుపచ్చగ పండినవి నల్లగ గుండ్రముగ
చిన్నవిగ కరివేప పండ్లంతయుండును. కాడలు మాత్రము ఔష
ధముగవాడనగును. దీనిరసము శరీరమునకు తగిలిన దురదపుట్టి
దద్దురులేచును.

ఆకులు కాడలు దురదగలిగియుండును. వేడిజేయును.
పశువులకు కలుగు ఉంగిడి విషపురుగులకాట్లు నల్ల తెవులు ఎడ
తెగనిపారుడు మున్నగురోగములకు పనిచేయును.

మోతాదు:- నల్లేరురసము అర్ధ సేరువరకు.

—♦ నల్లజీలకఱ్ఱ (Migella Sative) ♦—

ఈ మొక్కలు విస్తారముగా పంజాబు దేశమునందు

పెరుగును. వీనిఆకులు చీలియుండును. పువ్వులు గుత్తులుగుత్తులుగా నుండును. ఇవి నలుపుగ మిరమిర లాడుచుండును. చేతితోనలిపి వాసనజూచిన గాటుగల సువాసనవచ్చును. ఇవి కారముగనుండును. జీర్ణ రోగములకు ఇవి బాగుగా పని చేయును. కడుపుబ్బ అజీర్తి మలబద్ధకములకు వీటిని ఉపయోగించవచ్చును.

మోతాదు:- 4 తులములవరకు.

—♦ నల్లమందు (Opium) ♦—

ఇది గసగసాలమొక్కల కాయలనుండి తయారుచేయబడును. నల్లమందులో జారణము, మారణము, ధారణము, సారణము అని నాలుగువిధములు. జారణము తెలుపుగను, మారణము నలుపుగను, ధారణము పచ్చగను, సారణము చిత్రవర్ణముగను యుండును. ఇది విదేశీయమైన ఔషధము.

నల్లమందు చేదుగనుండును. మత్తును కలుగజేయును. మలమూత్రముల బంధించును. రక్తమును విరచును. పశువులకుకలుగు అతిసారము, రక్తాతిసారము, కడుపునొప్పి మొదలగు జీర్ణ సంబంధముగు రోగములకు పనిచేయును. ఎందువారముగల పశువునకు అర్ధసేరు ఆవుపాలలో ఒక అరతులముగాని పావుతులముగాని నల్లమందుకలిపి త్రాగించిన తగ్గును.

మోతాదు:- తులమువరకు.

—♦ నల్లఉప్పి (Volkameria Inermis) ♦—

దీనివేరు ఆకులరసము చేదుగనుండును. ఉప్పిచెక్కరసము వాతరోగములకు బాగుగా పనిచేయును.

—♦ నాచు ♦—

నిలువనీటిలో మొలచునట్టి యొకవిధమైన తుక్కు. ఇది అనేకరకములుగా నుండును. నీచువాసన కొట్టుచుండును. ఇది ఉప్పగ చేదుగ తీపిగ నుండును. అద్రువాపులకు, తదితర వాపులకు ఈ నాచునువేసి నాలుగైదు కల్లుకట్టిన తగ్గును. మంటనణచును.

—♦ నీరుల్లి (Allium Cepa) ♦—

శ్లో॥ పలాంశుర్ధవలాఖ్యశ్చ దుర్గంధో ముఖిదూషకః.

టీ॥ పలాండుః- ధవలాఖ్యః- దుర్గంధః- ముఖిదూషకః- అనునవి నీరుల్లి పేర్లు.

ఇదియొక దుంపజాతి. ఎరుపుగ, తెలుపుగ నుండును. ఈ దుంపనుండి సన్నముగ అర్ధగజమునుంచి గజముపొడవుగల ఆకుపచ్చని కాడలు పుట్టును. కాడలచివర తెలుపురంగుగల పూవులు పూచును. ఉల్లిరసము వెగటుగ నుండును. చలువచేసి ఆర్చును. రక్తశుద్ధి చేయును. నరములకు సత్తువ నిచ్చును. వాత, శ్వాసనేత్రోగముల కన్నిటికి ఇవి బాగుగా పనిచేయును. నిక్కాకగల పశువులకు పులిచల్లలో ఉల్లిగడ్డలు నానవేసి పెట్టిన శాంతించును.

మోతాదు:- నీరుల్లి సవాసేరువరకు.

—♦ నేరేడు (Eugenia Jambolana) ♦—

శ్లో॥ మహాజమ్బూ రాజజమ్బూ మహాస్కంధాబృహత్ఫలా.

టీ:- మహాజంబూ- రాజజంబూ- మహాస్కంధా- బృహత్ఫలా- నేరేడు పేర్లు.

నేరేడుచెట్లలో నేరేడు, అల్లనేరేడు, జిన్ని, నేలనేరేడు కాకినేరేడు, అని అయిదు రకములుగలవు. నేరేడు పెద్దవృక్షము. ఆకులు కోలగ పెళుసుగ, పచ్చికాయలు ఆకుపచ్చగ దోరకాయ కొంచె మెరుపుగ బాగుగా పండినది నలుపుగనుండును. చెక్కరసము వగరుగ నుండును. రక్తమూత్రము, విరేచనముల కట్టించును. చెక్కపొడి రసికారుపుండ్లకు పనిచేయును.

మోతాదు:- చెక్కరసము అర్ధసేరువరకు.

—◆ నేలవేము (Cherayta) ◆—

శ్లో॥ కిరాతతిక్తః కై రాతో భూనింబో రామసేనకః.

టీ:- కిరాతతిక్తః - కై రాతః - భూనింబః - రామసేనకః అనునవి నేలవేముపేర్లు.

మిరప మొక్కలవలె గుబురుగా పెరుగును. ఈ మొక్క యొక్క- ప్రతిభాగము చేదుగనుండును. సమూలము వేడి జేయును. రక్త జీర్ణవాత విషరోగములకన్నిటికి ఈసమూల మంతయు పనిచేయును. బలవర్ధకౌషధములలో దీనిని కలిపి వాడుదురు.

మోతాదు:- పొడి 2 తులములవరకు.

—◆ నేపాళము (Croton Tiglium) ◆—

ఈ మొక్కలు పలుచోట్ల పెరుగుచున్నవి. దీని గింజల నుండి చమురును దీయుదురు. నేపాళగింజలు బలమైన విరేచనకారి. ఇది విషవస్తువు. బలవర్ధకౌషధములలో ఈ గింజలపొడి కలిపి

వాడుదురు. మలబద్ధకమునకు నేపాళనూనెను కొన్నిచుక్కలు నీటిలోవేసి త్రాగించిన పనిచేయును.

—♦ నీలిమందు (Indigo) ♦—

నీలిచెట్టుఆకులు గుండ్రముగా చిన్నవిగా నలుపుకలసిన ఆకు పచ్చరంగుగ నుండును. ఇంచుమించు తంగేడాకు వలె నుండును. పిల్లిపెసరకాయలకంటె సగము చిన్నవియగు కాయలు కాచును. ఆకునూరి గోళ్లకు పట్టించినయెడల గోరు నీలిమందు రంగుగానగును. ఈ చెల్లునుండి నీలిమందు తయారుచేయుదురు. నీలిమందును పుండ్లపై చల్లిన పుండ్లు మానును. వెన్నతో మందు కలిపి కాలిన వ్రణములకు పూసిన మంటత్తును. పొడలకు, పుండ్లకు, వెండ్రుకలువచ్చుటకు ఈ మందును వాడవచ్చును.

—♦ నువ్వులు (Sesamum Indicum) ♦—

శ్లో॥ తిలంఘలస్తైలఘల స్తిలపింజో పరస్పితః ।
జాతిలో వనజాతస్స్యాత్ ॥

టీ॥ తిలంఘలః-తైలఘలః అనునవి నువ్వుల పేర్లు.
తిలపింజః తైలనువ్వులపేర్లు. జాతిలః-వనజాతః అడవినువ్వుల పేర్లు.

నువ్వులు కారముగ వగరుగ చేదుగనుండును. బలము గలిగించును. వేడిజేయును. నల్లనువ్వులు మంచివి. మావిపడని పశువులకు అర్ధసేరు తొక్కి వేడినీటిలో కలిపి త్రాగించిన పనిజేయును. నువ్వులపిండిని వెన్నలోకలిపి పైత్యపుదద్దురునకు

రాసిన పనిజేయును. నువ్వులు కల్లుబెల్లము కలిపి తొక్కి బల
వర్ధకముగా దుక్కిఁబెద్దులకు పెట్టిన బాగుగాబలియును.

—♦ పంచదార (Sugar) ♦—

దీనిని చెరకురసమునుండియు, తేనెనుండియు, పుష్ప
ములనుండియు, కొన్నివిధములదుంపలనుండియు తయారు
చేయుదురు. శర్కర, యావనాశశర్కర, యవాసశర్కర, మధు
శర్కర, పుష్పశర్కర అని అనేకతరగతులుగా పంచదారలు
కలవు. పంచదార తెలుపుగలిగి చూర్ణముగనుండును చెరకు
నుండి తీసినపంచదార తీపిరుచిగలిగియుండును. చలువచేయును.
వేడిజేసినప్పుడును, తదితరలేహ్యములతో కలిపి నాకించుటకు
నుపయోగించును. మేయిదిగినపశువునకు అర్ధసేరు, సేరునీటిలో
10 తులముల పంచదార కలిపియిచ్చిన శాంతించును.

—♦ పంచలవణములు (Five kinds of Salts) ♦—

సైంధవలవణము, సౌవర్పలవణము, బిడాలవణము,
కాచలవణము, సముద్రలవణము అని అయిదువస్తువులుకలసి
పంచలవణమనబడును. ఇవి ఉప్పుగ రుచిగనుండును. శరీరమును
పోషించును. రుచిని పెట్టించును. మలమును వెడలించును.
వాతజీర్ణ రోగములకు బాగుగా పనిచేయును. ఆకలిని బుట్టించును.
బలవర్ధకౌషధములలో కలిపి వాడవచ్చును.

—♦ పటిక (Alum) ♦—

సౌరాష్ట్రదేశపు గనులలోపుట్టు ఒకవిధమైన మన్ను
గుడ్డలకు రంగువేయుటకు లోహములను స్వచ్ఛముగ ద్రవింప

జేయుటకు ఉపయోగింతురు. ఇందు పటిక, పుల్లిక అను రెండు రకములుగలవు. పటిక కొంచెము పచ్చగను, బరువుగను, నునుపుగను ఉండును. పుల్లిక తేలికగ తెలుపుగ పుల్లగ నునుపుగ నుండును. ప్రస్తుతము తెలుపుగ రాళ్లవలె నుండుపటిక మనకు దొరకుచున్నది.

ఇది వగరు కారము పులుపు రసములుగలిగి యుండును. వేడిజేయును. రక్తమునాపును. విరేచనముల కట్టించును. నోటి గాళ్లకు పటిక నీటిని అప్పుడప్పుడు కడుగుచుండిన గారపట్టును. కంటిరోగములకు ఈపటికనీటిచుక్కలు వాడిన పనిచేయును. నోరు దుర్వాసనగానున్నపుడు ఈపొడితో కడిగిన రుచిని పుట్టించును. నోరుపొక్కినపుడు పూతకు ఈనీరు బాగుగా పనిచేయును.

—♦ పత్రబీజము (Kalanchoe Laciniate) ♦—

దీనినే బీజపత్రము, గాయపాకు అందురు. ఆకులు పాతి పెట్టిన, వేరునాటి మొక్క మొలచును. ఆకు మందముగ పెళ్ళుసుగ, గరుకుగ నుండును. వగరుగ ఉప్పుగ నుండును. ఆకు పసరును గాయములకుపట్టించిన బాగుగా పనిచేయును. కణతులపైన, గూటిగడ్డలపైన ఆకును తిరుగ వేసి కట్టిన పక్వమనకు వచ్చును.

—♦ పసుపు (Turmeric) ♦—

శ్లో॥ హరిద్రా రజనీ శౌరీ రంజనీ వరవర్ణినీ,
పిండావీతా వర్ణవతీ నిశావర విలాసిని.

టీ:- హరిద్రా - రజనీ - శౌరీ - రంజనీ - వరవర్ణినీ - పిండా -
వీతా - వర్ణవతీ - నిశా - వర్ణవిలాసిని అనునవి పసుపు పేర్లు.

దుంపప్రధానముగాగలమొక్క. ఆకులు పొడవుగ కొన దేలియుండును. ఆకులకుగూడ పసుపువాసన గలదు. గెలవేసి పూవులుపూచును. ఇందు అనేకరకములు గలవు. ఇది వెగటుగ చేదుగనుండును. ఉద్యోగ కార్యము, బలకార్యమునగు వస్తువు. వేడిజేసి ఆర్పును. జీర్ణశక్తిని గలిగించును. బలవర్ధకౌషధములలో కలిపి వాడవచ్చును. చర్మవ్యాధులకు నేత్రరోగములకు మూత్రరోగములకును దీనిని వాడవచ్చును.

మోతాదు:- 2½ తులములవరకు

—♦ పర్పాటకము (Mollugo Cerviana) ♦—

శ్లో॥ పర్పటః కవచోరేణుః పిత్తహ వరకంటకః,
వరతిక్తః పర్పటకః పృథ్వికశ్చర్మకంటకః.

టీ:- పర్పటః - కవచోరేణుః- పిత్తహ- వరకంటకః- వరతిక్తః-
పర్పటకః - పృథ్వికః - చర్మకంటకః - అనునవి పర్పాటకపు పేర్లు.

ఇది చిన్న చెట్టు. సన్ననిచిన్న ఆకులు చిన్నచిన్న కాయలు ఉండును. పూవులు నలుపు, ఎరుపు రంగులు గలిగియుండును. ఎర్రపూవులది శ్రేష్ఠము. దీనిరసము చేదుగనుండును. వేర్లతో తైలమును తయారుచేయుదురు. రసము వేడిజేయును. వాతరోగములకు, చర్మరోగములకు బాగుగా పనిచేయును.

—♦ పందిచమురు, పందిపెంట ♦—

పందిచమురు రుచిగానుండును. బలముచేయును. విరిగిన అవయవములను అతుకుకొనజేయును. వాతరోగములకు,

అరువాపులకు బాగుగా పనిచేయును. మర్దనవలన నరములకు సత్తువజేయును. పందిపెంట అతివేడిజేయును. రక్తసంబంధమగు రోగములలో తుదకు పెంటను నీటిలో కలిపి కాచి వడపోసి. నాలుగుగొట్టములు పెట్టవచ్చును.

—♦ పాలతుత్తము (White Vitriol) ♦—

వెగటుగ కారముగ నుండును. విషముల హరించును. దురదలను పోగొట్టును. చర్మరోగములు, వాతరోగములకు పనిజేయును. మైలతుత్తపు గుణములే దీనికిని యున్నవి.

—♦ పాషాణము (White oxide of Arsenic) ♦—

గౌరిపాషాణము పసుపుపచ్చగ రాయివలె నుండును. ఇది గనులలోపుట్టును కృత్రిమమగు పాషాణములు 64 రకములుగలవు. ఇందు ముఖ్యముగ రక్తపాషాణము, శంఖపాషాణము, ఉల్లిపాషాణము, గౌరిపాషాణము, సవీరము అనునవి ప్రధానములు. పాషాణములు మహావిషములు. అన్ని పాషాణములలో ఉల్లిపాషాణము ఒహుకూరమైనది. పాషాణములన్నియు నోరుపట్టును. వీటినిగురించి తెలిసిన వైద్యుల నడుగుడు.

—♦ పిప్పళ్లు (Piper Longum) ♦—

శ్లో॥ పిప్పలీ చపలాకృష్ణామాగధీ మగధాకణా,
విశ్వాపకుల్యావై దేహీ శౌండిన్యాతీక్షణతండులా.

టీ॥ పిప్పలీ-చపలా-కృష్ణా-మాగధీ-మగధా-కణా,
విశ్వా - ఉపకుల్యా - వై దేహీ - శౌండి - తీక్షణతండులా -
పిప్పళ్ల పేర్లు.

పిప్పలితీగ మళయాళము మున్నగు చల్లని దేశములందు పుట్టును. ఆకులు ముదురు, తమలపాకు ఆకారముగ నుండును. తీగబ్రాకును. పిప్పళ్లు చమురుగలిగియుండును. వేడిజేయును. రక్త, వాత, శ్వాస నేత్రోగముల కన్నిటికి ఇవి బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- 4 తులములవరకు,

—♦ ఫిరంగి సాంబ్రాణి (Boswella glabra) ♦—

అందుగుచెట్టుయొక్క జిగురునకు ఫిరంగి సాంబ్రాణి యందురు, సువాసన. చేదుగానుండును. జీర్ణ, రక్త చర్మరోగములం దుపయోగించుదురు. చర్మవ్యాధులలో కలుపుచూర్ణములలో దీనిని వాడుదురు. సశువుల వాతము హరించుటకు బలియుటకు బలవర్ధకౌషధములలో కలిపి వాడుదురు.

—♦ పిల్లిపీచర (Asparagesa Racemosus) ♦—

ఈమొక్కలు సరకుచెట్టు కొమ్మలనలె నుండును. ఈమొక్క అడుగున 100 వరకు తేగలుండును. ఈ తేగలు తీయగానుండుటచే తేళ్ళు చీమలు వానికి పట్టియుండును. వెగటుగా చేదుగానుండును. శ్వాసరోగములకు పనిచేయును. మొగబంతికి ఈ తేగలను ఎండబెట్టి చూర్ణముచేసి ముక్కురంధ్రములలో పార ఊదిన నెమ్మదియగును.

—♦ పుగాకు (Tobacco) ♦—

పుగచెట్లను శీతకాలమున పెంచుదురు. మూడుమాసములకు తయారగును. ఆకు సన్నముగ పొడవుగనుండును. పొడ

వైన వెన్ను వేయును. గింజలు మిక్కిలిసన్నముగ గసగసాలవలె నుండును. ఆకులు మిక్కిలి తీక్షణమైనవి. పొగాకుఅనియు దీనిని వాడుదురు. పుగాకు చేదు, కారముగానుండును. వేడిని గలుగ జేయును. దీనిలో “ నికోటిన్ ” అను విషపదార్థమున్నది. పొగాకుతోటలలోనికి సామాన్యముగా పాము వెళ్ళదు. ఇది విషపదార్థము. చర్మవ్యాధులకు, నేత్రవ్యాధులకు, గాయములు, వ్రణములు మొదలగువానికి ఆకురసము, ఆకుపొడి పనిచేయును.

—♦ పొగడ (Mimusops Elengi) ♦—

శ్లో॥ వకుళః కేశరోమద్యగంధస్సింహో విశారదః ॥

టీ॥ వకుళః - కేశరః - మద్యగంధః - సింహః - విశారదః అనునవి పొగడ పేర్లు.

ఇది పెద్దనృక్షము. ఆకులు కోలగ నునుపుగ పెళుసుగ నుండును. దీనిపూవులు తెలుపుగ గుండ్రముగ అపరిమితపరిమళముగనుండును. ఎండినకొలది సువాసన హెచ్చును. దీనికాయ గంగ రేగుపండువలె కొంచెముకోలగ నుండును. ఈచెక్కరసము గొడ్డుమోతు పశువులకుపెట్టిన చూలుకట్టును. ఇంకను ఈ రసము అతిసారము, రక్తాతిసారమునకు పెరుగులో కలిపియిచ్చిన తగ్గును. దంతములు కదలినచో ఈ చెక్కరసము పుక్కిలింపు జేయించిన తగ్గును. దంతములను గట్టిపరచును.

—♦ పోక (Areca Catechu) ♦—

శ్లో॥ క్రమూకం క్రమకం పూగం పూగీఫలముదాహృతం॥

టీ॥ క్రమూకం-క్రముకం-పూగం-పూగీఫలం అనునవి పోక పేర్లు.

పోక చెట్లు సన్నముగ పొడవుగ పెరుగును. పోక కాయలు గెలలుగా కాచును. పోక పొత్తులను దొన్నెలవలె కుట్టి గృహలోప కరణములుగ వాడుదురు. పండిన పోక జిగటగనుండును. పోక చెక్కలో ఆల్కలాయిడ్ ఎరీకులైన్ అను ఒక విధమగు చమురుండును. నూటికి 14 నంతులు టానిక్కు యుండును. పొడి వగరుగనుండును. వేడిజేయును. విరేచనముల కట్టించును. వాతపునీరు దీయును. దూడలు పారుకొనిన పీటిని బెట్టవచ్చును.

—◆ పెన్నేరు (Physalis Flexuosa) ◆—

శ్లో॥ అశ్వగంధాతురంగాహ్వ గోకర్ణ శ్చావరోహకః
వరాహకర్ణో వరదాబల్యా వాజీకరీవృషా.

టీ॥ అశ్వగంధా-తురంగాహ్వ-గోకర్ణః- అవరోహకః - వరాహకర్ణః-వరదాబల్యా-వాజీకరీ-వృషా - అనునవి పెన్నేరు పేర్లు.

ఆకులు గుండ్రముగ మృదువుగనుండును. ఇది వేరు ప్రధానముగాగల మూలిక. దీనిపండ్లు ఎరువుగ, గుండ్రముగ పగడములవలె నుండును. పండ్లలోనిగింజలు మిక్కిలి సన్నముగ తెలుపుగనుండును.

దీని దుంప సువాసనగ నుండును. చలువచేయును. వాతమును హరించును. దుంపరసము వెగటుగనుండును ఇది దేహము లోని మలమును వెడలించును. దగ్గు వాతము చర్మవ్యాధులకును దూడలకు అజీర్తిచేసినపుడును ఈదుంపరసము బాగుగా పనిచేయును. మోతాదు:- పొడి 6 తులములవరకు.

—♦ ప్రితి (Gossypium) ♦—

శ్లో॥ కార్పాసః పటశూలశ్చా చ్ఛాదనీ బాదరః పిచుః.

టీ॥ కార్పాసః-పటశూలః-ఆచ్ఛాదనీ- బాదరః - పిచుః అనునవి
ప్రితిచెట్టు పేర్లు.

పశువులు పారుకొనినపుడును రక్తవిరేచనములకు
ఈఆకుపసరుగాని ఆకుతొక్కిగాని మజ్జిగలోగాని పెరుగు
లోగాని కలినీరులోగాని కలిపి రెండుమూడు మోతాదు
లిచ్చిన తగ్గును. కాయలరసము పాలలోకలిపి దగ్గులకు వాడిన
తగ్గును. మోతాదు - ఆకుపసరు ముప్పాతిక సేరువరకు.

—♦ పెద్దనూను (Ailanthus Excelsa) ♦—

దీనినేపెనువేప అందురు. వేపచెట్టువలనే యుండును. అకు
లుపెద్దవి, మాను తెలుపుగానుండును. చెక్కరసము వేడిజేయు
ను. ఈరసములో మిరియాలు కలిపిపెట్టిన రొప్పు, దగ్గు తగ్గును.
ఇంకను చెక్కరసము జీర్ణరోగములకు పనిచేయును.

మోతాదు:- చెక్కరసము అర్థ సేరువరకు.

—♦ బండిగురివింద (Adenanthera Pavonia) ♦—

ఇది పెద్దతీగ. ఆకులు గుండ్రిముగ జంటలుగ నుండును.
నువ్వుపూవులవంటి పూవులు గుత్తులుగ పూచును. దీని ఆకు
పసరు అరుగ్రివాపులకు, కల్లవాపులకు పనిచేయును. అర్రుశాచి
చాల బాధగానున్నపుడు ఈ తీగను మెలికలువేసి మెడలో
బండికట్టుటవలన తీగగాలునకు వాపు తగ్గగలదు.

—♦ బ్రహ్మదండి (Argemone Mexicana) ♦—

శ్లో॥ దీనినే పిచ్చి సొన చెట్టనియు, నులిపుచ్చ యనియు, బలురక్కినచెట్టనియు నందురు. ఇది పసుపుపచ్చని పువ్వులు పూచెడిచెట్టు, ఏటేట మొలచును. దీనిగింజలనుండి చమురు తీయుదురు. ఈ కొమ్మలనుండి వచ్చుసొనను దీర్ఘతలమాదలకు పనిచేయును. ఇంకను బ్రహ్మదండిసమూలమునుదంచి రసము తీసి చర్మవ్యాధుల కుపయోగించిన బాగుగా పనిచేయును. ఇంకను ఈ పసరు విషపురుగుల కాట్లకు పనిచేయును. ఆకును ఉడికించి కట్టిన కాళ్ల వాపులు తగ్గును. వేళ్లరసము నెరిడెకు పనిచేయును.

—♦ బొక్కెన (No-diflora) ♦—

శ్లో॥ తోయపిప్పల్యంబు వల్లీపలూరః కంచటస్తథా,
మతస్యదనీమతస్య గంధాలాంగలీశకులాదనీ.

టీ:- తోయపిప్పలీ - అంబువల్లీ - పలూరః- కంచటః- మతస్య
దనీ - మతస్యగంధా- శకులాదనీ అనునవి నీగు పిప్పలిపేర్లు.

ఇది జలప్రాయ ప్రదేశములందును, భూమిమీదను ప్రాకును. ఆకులు చిన్నవిగ మృదువుగనుండును. ఆకురసము కాక జేయును. గాయములకు ఈ పసరు పట్టించిన తగ్గును. కర్ణజీర్ణ చర్మవ్యాధులకు దీనిని వాడుదురు.

—♦ బలుసు (Webera tertrandra) ♦—

శ్లో॥ బలాకాతిబలాభారవాజీస్యా ద్వృక్షగంధినీ

టీ:- బలాకా - అతిబలా - భారవాజీ - వృక్షగంధినీ అనునవి బలుసుపేర్లు.

దీని ముండ్లను తోకనుసిమిరి, మాద యైనవాటికి గ్రుచ్చుదురు. కొమ్ములు విరిగినపుడు ఆకును ఉడికించి వెండుకలతో కలిపి కట్టు కట్టుదురు. ఆకురసము విరేచనముల కట్టించును.

—♦ బాడిద (Erythrina Indica) ♦—

శ్లో॥ పారిభద్రోనిమ్బవృక్షోరక్తపుష్పః పృభద్రకః
కంటకీ పారిజాతస్సాన్మందారః కటికింశుకః.

టీ॥ పారిభద్రః-నిమ్బవృక్షః-రక్తపుష్పః-పృభద్రకః-
కంటకీ - పారిజాతః - మందారః - కటికింశుకః అనునవి
బాడిదచెట్టుపేర్లు.

ఇది పెద్దచెట్టు, మాను తెలుపుగనుండును. తెలుపు ఎరుపు పూవుల భేదములుగలవు. తెలుపుది మంచిది. చెక్క ఆకు రసము వెగటుగ కారముగనుండును. వాతరోగములకుః చర్మ రోగములకు కర్మ రోగములకు రసము పనిచేయును.

—♦ బావంచాలు (Psoralea Corylifolia) ♦—

ఇవి నలుపుగ, సన్నముగ పెసరబద్దలవలె నుండును. మంచి పరిమళముగలవి. నల్లనిపూవులుపూచును. దీనికాయలు గుత్తులుగనుండును. చెట్టు దుర్గంధమైనది. ఇవి చర్మవ్యాధులకు పనిచేయును. గింజలు చేదుగనుండును. దేహములోని మలమును వెడలించును.

మోతాదు:- 3 తులములవరకు.

—♦ బాలింతబోలు (Balsmodendrow) ♦—

ఇది ఎరుపు నలుపు రంగులుకలిగి ముద్దవలెనుండును. సువాసనగనుండును. పాలతోనూరి గట్టివాపులకు పట్టివేసిన తగ్గును. కీళ్ళనొప్పులకుకూడ బాగుగా పనిచేయును.

—♦ బూరుగచెట్టు (Bombax) ♦—

అరణ్యములలోనుండు పెద్దవృక్షము. ఒక్కొక్క తొడిమకు 8 లేక 10 ఆకులుండును. వీటికి ముండ్లుండవు. దీని పూవులు తామరపూవులవలె ఎరుపుగనుండును. పండ్లు జిల్లేడు పండ్లవలెనుండును. ఈ కాయలనుండి దూదివెడలును. ఇది మిక్కిలి మెత్తగ మృదువుగ నుండును. బూరుగబంకకు మోచరసమనిపేరు. బూరుగబంక శైలతుమ్మబంకవలె నుండును. పారుడును కట్టించును. ఇది వగరుగ తీయగ నుండును. వాతరోగములకుకూడ పనిచేయును.

—♦ బంక (Gum) ♦—

ఇది వెలగ తుమ్మ మొదలగువృక్షజాతులవలన ఉత్పత్తియగును. మితముతప్పి భేదియిచ్చుటవలనను విషవస్తువులు తినుటచేతను గలగెడు విలేచనములు నిలుపుటకు బంకనీళ్ళను త్రాగించెదరు. ఇంకను పొడితో మాత్రాలు చేసినపుడు దీనిని వాడుదురు.

—♦ బెల్లము (Jaggery) ♦—

రుచికి తీయగానుండును. ఆకలిమందముగానుండునపుడు ఆహారవస్తువులతో యిచ్చుదురు. చేదుమందులు, తదితరమం

దులు యిచ్చునపుడు బెల్లపుపానకముతోగాని, బెల్లమును నాకించుటగాని చేయుదురు. చలువచేయును. వంటినీరుదీయును.

—♦ బిల్లుడు ♦—

ఈచెట్టు రాతినేలయందు బెరుగును. ఇరువదిజతలవరకు చిన్నఆకులుండును. చెట్టుచెక్కను మసిచేసి వెన్నలోగాని, వ్యాసులైనులోగాని, కలిపి అర్చివాపులకు, తదితరవాపులకు మర్థనచేసిన తగును.

—♦ బొగ్గు (Charcoal) ♦—

ఇది నిర్గంధకారియు, పొగవాయువులను పీల్చుకొను శక్తియుగలది. దీనిని మెత్తగాపొడిజేసి గాయములకు పట్టించిన మానును. ఇది నీటిలోని మురికిని, కుల్లిపోయిన మాంసము మొదలగువాని దుర్గంధమును తీసివేయును. ఈపొడి గోధుమ, వరిపిండి నీటితోకలిపి ఉడికించి పశువులకు కలుగు వాపులకు, గడ్డలకు కట్టుదురు.

—♦ మట్టి (Ficus India) ♦—

శ్లో॥ వటోరక్తపదాక్షేరీ బహుపాదో వనస్పతిః,

యక్షవాసః పదారోహీన్యగోధస్కింధజోద్రువః.

టీ॥ వటః-రక్తపదా-క్షేరీ-బహుపాదః-వనస్పతిః- యక్షవాసః -

పదారోహీ-న్యగోధః-స్కింధజః-ద్రువః-అనునవి మట్టి పేర్లు.

ఇది పెద్దవృక్షము. ఆకులుమందముగ గుండ్రముగ నుండును. చెట్టునకు గాటుపెట్టిన పాలుగారును. దీనిపండ్లు గుండ్రముగ పగడములవలె ఎరుపుగనుండును. ముదురుచెట్టునకు

ఊడలుదిగును. దీని ఊడలను శరీరమం దే భాగము విరిగినను తొంటినొప్పి కడుపునొప్పి మున్నగువ్యాధులకు పనిచేయును. ఊడలరసము విరేచనముల కట్టించును.

—♦ మహిసాక్షి (Agallocha) ♦—

శ్లో॥ గుగ్గులుః కాలనిర్యాసో మహిషాక్షఃపలంకషః,
జటాయుః కౌశికో ధూర్తో దేవధూపశ్శివః పురః.

టీ॥ గుగ్గులుః-కాలనిర్యాసః-మహిషాక్షః-పలంకషః - జటాయుః
కౌశికః-ధూర్తః-దేవధూపః-శివఃపురః అనునవి మహిసాక్షి
గుగ్గిలపుపేర్లు.

మరు భూమియందు గుగ్గిలపుచెట్లు గ్రీష్మకాలమున ఎండ వేడిమికికాగి చెట్లనుండి ఒక విధమగుసారము స్రవించును. అది రాత్రివేళ శీతలముచే గట్టిపడును. అదియే మహిసాక్షి యని పిలువబడుచున్నది. ఇట్లు వెలువడు గట్టిసారము కొంత బంగారువర్ణముగను, కొంత గేదెకన్నురంగుగను, మరికొంత తామరపూవురంగుగను, కొంత తెలుపుగను, కొంత నలుపుగను అయిదు రకములుగనుండును. ఈ వృక్షములు పర్వతప్రాంత ములందుకూడ పెరుగును. దీని యాకులు చిన్నవిగ పూవులు ఎరుపుగ మిగుల చిన్నవిగ, అయిదు రేకులుగలిగి గుత్తులుగ యుండును. మహిసాక్షి చేదుగనుండును. వేడిజేయును. న్నాణములు, గడ్డలు, కణతులు మొదలగువానికి పనిచేయును. దీనిని ఇతరవస్తువులతోకలిపి విరిగిన భాగములకు వాడవచ్చును.

—♦ మానుషసుపు (Berberis Asiatica) ♦—

ఇది ఒక చెట్టు. చెక్క పసుపురంగుగ నుండును. కొమ్మలను చిన్నచిన్న ముక్కలుగ జేసి నీటిలోనానవేసి వానిని తినిపించి మిగిలిననీరు త్రాగించిన జీర్ణ సంబంధమగు రోగములు తగ్గును. రసము చేదుగనుండును. వాత, చర్మ, నేత్రరోగములకు ఇది బాగుగా పనిచేయును.

—♦ మే క వ ద రు ♦—

మేకలను కసాయివాడు కోసినవెంటనే లోపలనుండు వెచ్చని వదరు తీసికొనివచ్చి పశువులకు కలుగు నుసిమిరి, తామర మున్నగు చర్మవ్యాధులకు వాడిన బాగుగా పనిచేయును.

—♦ మైనము (Wax) ♦—

ఇది తేనెటీగలుకూర్చిన తుట్టె. దీనియందు తేనెను నింపును. ఈగలను ఎగురగొట్టి తెట్టెనుగ్రహించి తేనెను పిండుకొనగా మిగిలిన పిష్టమునకు మైనమందురు. పసుపురంగుగ, మెత్తగ జిగటగ నుండును. దీనిని ముఖ్యముగా పాళాస్తిర్లలో వాడుదురు. ఇది విరిగిన అవయవములను అతుకుకొనజేయును. నరములకు సత్తువజేయును. ఇంకను దీనిని తైలములలో కలిపి గాయములకు, వాపులకు రాయవచ్చును.

—♦ ముళ్లతోటకూర (Amaranthus Spinous) ♦—

ఈ మొక్కలు వర్షాకాలములో విశేషముగా పెరుగును. దీనిఆకులవద్ద ముండ్లుండును. దీనివేరు ఆకురసము వెగటుగ నుండును. ఈ మొక్కలలో ఎరుపు తెలుపు రెండుజాతులు

గలవు. ఎరుపుజాతికంటె తెలుపుది మంచిది. ఈ ఆకును పాడి పశువులుతినిన బాగుగాపాలిచ్చును. కాళ్ళజాడ్యములకు మెత్త గాళ్ళకు, చర్మవ్యాధులకు ఆకు బాగుగా పనిచేయును.

—♦ మినుములు (Black gram) ♦—

ఇని జిగురుచమురు కలిగియుండును. బలముకలుగ జేయును. ఎముకలువిరుగుట, పాలుచేపకుండుట మొదలగు వానికి వాడుదురు పాడిపశువులకు పెట్టిన పాలెక్కువ యిచ్చును. గిత్తలకు బుడ్డకొట్టినతరువాత మినపపిండిలో పాలను కలిపిపెట్టిన బలియును.

—♦ మిరెప (Capsicum Annum) ♦—

దీనిపువ్వులు చిన్నవిగ తెలుపుగనుండును. పచ్చిమిరెప కాయలు ఆకుపచ్చగ, పండినవి ఎరుపుగనుండును. ఇందులో పొట్టిమిరెప దేశీవాళీమిరెప సీమమిరెప మొదలగు అనేకరకములు గలవు. ఎండుమిర్చి వేడిజేయును. సేరునీటిలో మూడు గుప్పెళ్ళ ఎండు మిరెపకాయలనువేసి ఉడికించి చేతితో పిసికి వడపోసిన కారపుపాలందురు. ఈపాలను రక్త వాత జ్వర్రోగములలో వాడిన బాగుగా పనిచేయును. కడుపునొప్పి దొమ్మ, కురమ, ఇంక తెలియని రోగములకు ఈపాలు వాడిన పనిచేయును.

మోతాదు:- 4 తులములవరకు.

—♦ మెంతులు (Fenu Greek Seeds) ♦—

ఇదియొక చిన్నమొక్క. ఆకులు చిన్నవిగ కొంచెము గుండ్రముగనుండును. ఆకు చేదుగనుండును. మెంతులు వేడిజేసి ఆర్పును. పశువులకు దూడలకు అజీర్తి విరేచనములు

కడుపుబ్బ మున్నగు వ్యాధులలో పెరుగులోకలిపి పెట్టిన శాంతించును. మోతాదు:- 6 తులములవరకు.

—♦ మిరియాలు (Black Pepper) ♦—

శ్లో॥ మరిచంవల్లిజంతీక్షృం మలినం శ్యామభూషణం.

టీ॥ మరిచం - వల్లిజం - తీక్షృం - మలినం - శ్యామభూషణం - మిరియాలపేర్లు.

తెల్లమిరియాలు, నల్లమిరియాలు అని రెండురకములు. మిరియపుతీగెలు మళయాళదేశమునందు తిరువానూరు తోటలయందు వేసి పెంచబడును. తీగెను ముక్కలుగా నరికి పాతిపెట్టుదురు. ఇవి మూడు సంవత్సరములకు పెద్దవై పంటకువచ్చును. మిరియపుతీగెల వెన్నునందు మిరియము లేర్పడును. పండుమిరియము లెర్రగనుండి ఎండించిన పిదప నలుపుగనుండును. మిరియాలను నానబెట్టి పైపొట్టుతీసివేయ బడినవి తెల్లమిరియాలనియు, పొట్టుతీయనివి నల్లమిరియాలనియు చెప్పుదురు. గాని పుట్టుకతోనే తెల్లమిరియాలుండు నని చెప్పుదురు. తెల్లమిరియాలు కనపడవు. మిరియాలు వేడి జేయును. ఇవి అన్నిరోగములలో అమోఘముగా పని చేయును. రక్త, శ్వాస, జీర్ణ, నేత్ర, వాతరోగములలో నుపయోగించెడి మందులలోకలిపి వాడుదురు.

మోతాదు:- 3 తులములవరకు.

—♦ మోదుగ (Butea Frondosa) ♦—

శ్లో॥ పలాశః కింశుకః కర్పూరజ్ఞాకో బ్రహ్మపాదపః,

క్షీరశ్రేష్ఠోరక్తపుష్పస్త్రి వృతస్సమిదుత్తమః.

టీ॥ పలాశః-కింశుకః-కర్మి-యాజ్ఞకః-బ్రహ్మపాదపః-

క్షీరశ్రేష్ఠః - రక్తపుష్పః - త్రివృతః - సమిదుత్తమః -
మోదుగపేర్లు.

ఇది పెద్దవృక్షము. ఆకులు గుండ్రముగ ఒక తొడిమికి
మూడుఆకులు విడివిడిగనుండును. లేతఆకులు ఎరుపుగను ముది
రినఆకులు పచ్చగను ఉండును. కాయలు పొడవుగను కాయలోని
గింజలు బద్దలవలె గుండ్రముగను ఉండును. గింజలపై పొట్టు
ఎరుపుగనుండును. మోదుగపువ్వు పసుపుపచ్చగ నుండును.
తెలుపు, పసుపు, ఎరుపు, నలుపు రకముల పూలభేదములు
గలవు. నలుపు, ఎరుపువి దొరకుటకష్టము.

మోదుగపువ్వు వెగటుగ కారముగనుండును. చలువ
చేయును. రక్త, జీర్ణ, వాతములకు ఈపువ్వును జొన్నకలితో
గాని బియ్యపుకలితోగాని కలిపిపెట్టిన తగ్గును.

మోతాదు:- పువ్వు 4 తులములవరకు.

—♦ మంజిష్ఠ (Rubia Cordifolia) ♦—

ఇదియొక గ్రంథిదీనును. ఈతీగెలు చెట్లమీద పొక్కు
చుండును. దీని వేరునుండి ఎర్రని రంగువచ్చును. మంజిష్ఠ వేడి
జేయును. నేత్ర, కర్ణరోగములకు ఇది బాగుగా పనిచేయును.

—♦ మణిశిల (Redgar) ♦—

శ్లో॥ మనశ్శిలా శిలాగోలానై పాలీకునటీకులా ।

దివ్యౌషధిర్నాగ మాతామనోగుప్తా మనోంబికా ॥

టీ॥ మనశ్శిలా-శిలా-గోలా-నై పాళీ-కునటీ-కులా
దివ్యోషధిః-నాగమాతా-మనోగుప్తా-మనః-అంబికా
మణిశిల పేర్లు.

శ్యామాంగి, కణవీరక, ఖండక అని మణిశిల మూడు విధములు. శ్యామాంగి నలుపు తెలుపు, ఎరుపురంగులు గలిగి బరువుగానుండును. కణవీరక తామ్రవర్ణముకలిగి తెలుపు లేక తళతళలాడుచు బరువులేనిదై యుండును. ఖండక మిగుల ఎరుపు గానుండి చూర్ణరూపముగ మిగుల బరువుగనుండును. మొదటి దానికన్న రెండవది, రెండవదానికన్న మూడవది యుత్తమము. దీనిని శుద్ధిచేసి వాడవలెను. చేదుగా వెగటుగా నుండును. వేడి జేయును. చర్మవ్యాధులకు, మలమిడికి, కణతులకు బాగుగా పనిచేయును.

—♦ ముర్దూరు సింగు (Plumbi oxibum) ♦—

ఇది సాధారణ రసములలో చేరినది. ఘూర్జరదేశము నందును, అర్బుదప్రాంతములందును పుట్టుఖనిజము. పచ్చని రేకులుగలిగి బరువుగనుండును. సీసతత్వముగలది. శుద్ధిచేసి వాడవలెను. మిగుల వేడిజేయును. చర్మవ్యాధులకు, తదితర బెణుకునొప్పులకు వాడవచ్చును.

—♦ మజ్జిక (Butter Milk) ♦—

చలువచేయును. తేలికగనుండును. రక్తములోని వేడి మినితీయును. కాకరోగములకు తదితర మందులతో మజ్జిక కలిపి ఈయవలెను.

—♦ ముపిణి (Nux Vomica) ♦—

దీనినే విషముష్టి, రణముష్టి అందురు. ఆకులు గుండ్రముగ కాయలు నిమ్మకాయంత ప్రమాణముగలిగి గుండ్రముగనుండును. పండినపుడు దీనిపండ్లు ఎరుపుగ, అందముగనుండును. దీనిలోని గింజలు గుండ్రముగ బద్దలవలెనుండును. ముపిణిగింజలు మహాచేదుగనుండును. ఈ గింజలనుండి చమురు దీయుదురు. ఈ గింజలపొడి విరేచనముల గావించును. బలవర్ధకౌషధములలో ఈ గింజలపొడి కలిపి వాడుదురు. రక్తమూత్రము, మలబద్ధకము, పక్షవాతము మున్నగు రోగములకు ఈ గింజలపొడిని తదితరమందులలో కలిపివాడిన బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- పొడి 1 తులమువరకు.

—♦ మునగ (Moringa Pterygosperma) ♦—

శ్లో॥ శిగుశ్శోభాంజనః కృష్ణగంధసాన్న్యద్భవాలచ్ఛదః.

టీ॥ శిగుః-శోభాంజనః - కృష్ణగంధః - బహులచ్ఛదః అనునవి మునగపేర్లు.

ఇది సాధారణమైన వృక్షము. ఎరుపు, తెలుపుగల పూవులు రెండువిధములు. ఇవిగాక నల్లపువ్వులమునగ కూడ గలదు. ఇది అరుదుగ దొరకును. ఈగింజలనుండి పరిశుభ్రమైన నూనె తీయుదురు. దీని చెక్కరసము వేడిజేయును. దొమ్మ, నాలిదొమ్మ, గురకమున్నగు వ్యాధులకు బాగుగా పనిచేయును. ఆకును ఆముదముతో ఉడికించి బొడ్డువాపులకు బెణుకులకు

కట్టిన తగ్గును. పువ్వులరసమును తేనెతోకలిపి కంటి పువ్వులకు రేజీకటికి పెట్టినతగ్గును.

—♦ మూర్క్కొండ (Acalypha Indica) ♦—

ఆకుయొక్క గుండ్రితనము కోలదనము భేదముచేత రెండువిధములు. గుండ్రాకులది మూర్క్కొండఅనియు కోలాకులదికుప్పింట అనియు వాడుదురు. ఆకు రసము వేడిజేయును. పురుగులు పడినపుండ్రకు ఈఆకునువాడిన పురుగులు చచ్చును. పీనస మొగబంతి మున్నగువాటికి ఈపసరును 10 చుక్కలు పోసిన వెంటనే తుమ్మును.

మోతాదు:- పసరు 1 తులమువరకు.

—♦ మూత్రములు ♦—

అవు గేదె గొట్టె మేక గాడిద మొదలగు వానిమూత్రములు సాధారణముగ పాచన దీపముల గలిగించును. ఉప్పుగ తేలికగ కొంచెము కారముగ చేదుగనుండును. రక్త, క్రిమి, రోగములకు పనిచేయును.

—♦ రావి (Ficus Religiosa) ♦—

శ్లో॥ పిప్పలశ్యామలోశ్వత్థః క్షీరవృక్షోగజాశనః,
హరివాసశ్చలదళోమద్భగ్నోబోధి పాదపః.

టీ॥ పిప్పలః - శ్యామలః - అశ్వత్థః - క్షీరవృక్షః - గజాశనః -
హరివాసః - చలదళః - మంగళ్యః - బోధిపాదపః - రావి
చెట్టు పేరు.

ఇది పెద్దవృక్షము. మిగుల ప్రసిద్ధమైనది. చెక్కరసము వగరుగనుండును. చలువజేయును. చెక్కపొడి పుండ్లకు పని చేయును. మసిబాగ్గులో చెక్కపొడికలిపి రసికారు పుండ్లకు పట్టించినమానును. చెక్కను నీటిలో నానవేసిగాని, కాచి గాని నోటిపూతలకు పుక్కిలింపు చేయించవచ్చును. రోగపశువులకు కాచి చల్లార్చి ఈవగరునీటిని పథ్యముగా పెట్టవచ్చును. పక్షవాతముగల పశువునకును, నోటినుండి వదరు, కక్కు, లకును చెక్కరసముతో ఆవుపాలు కలిపిపెట్టిన తగ్గును.

మోతాదు:- చెక్కపొడి 2½ తులములవరకు

—♦ శేల (Cassia Fistula) ♦—

ఇది సాధారణమైన చెట్టు. ఆకులు పొడవుగ కోలగ నుండును. పసుపుపచ్చపూవులును, సన్నముగ గుండ్రముగ అర్ధగజమునుంచి గజమువరకు పొడవుగల కాయలుండును. పండ్లు నలుపుగ, పచ్చివి ఆకుపచ్చనివిగనుండును. పండినకాయలోని గుజ్జ నల్లగ చింతపండువలె నుండును. పలుచని బద్దల వంటి గింజలుండును. ఈకాయలను నక్కలుతినును. ఆకు, విశేచనము గావించును.

మోతాదు:- ఆకుపసరు అర్ధసేరు.

—♦ శేగు (Zizyphus Jujuba) ♦—

శ్లో॥ బదరంకోలకంకోలం సౌవీరం ఫేనిలంకువం.

టీ॥ బదరం - కోలకం - కోలం - సౌవీరం - పేనిలం - కువం -

శేగుచెట్టుపేరు.

రేగుచెట్లలో అనేకరకములుగలవు. చిట్టిరేగు, గంగ
రేగు, పుల్లరేగు మున్నగునవికలవు. ఈ చెట్టునకు చిన్నచిన్న
ముండ్లుండును. చిన్న ఆకులు, ఉస్తికాయ మొదలు పొగడ
పండంతవరకు పెద్దవియగు కాయలును తెల్లని పూవులును
ఉండును. కాయలలో రుద్రాక్షలవంటి ఆకారముగల గింజ
లుండును.

చెక్కరసము వగరుగనుండును. చెక్కపొడి పుండ్లకు
బాగుగా పనిచేయును. రేగుపొట్టు పొడి పశువులకు పెట్టిన
పా లెక్కువయిచ్చును. వెన్న నెక్కువ కలుగజేయును.

—♦ రేవల్పిన్ని (Rheum Emodi) ♦—

ఈ మొక్కలు హిమాలయప్రాంతములం దెక్కువగా
పెరుగుచున్నవి. ఈ మొక్క వేరునుకోసి పైచర్మమును వలచి
ఎండబెట్టుదురు. ఇది పసుపుపచ్చగనుండును. రసము చలువ
జేయును. వంటినీరు దీయును. విరేచనము గావించును. నుల
బద్ధకమును పోగొట్టును. మజ్జిగలో రేవల్పిన్ని కలిపి వాడిన
మూత్రరోగములు పోవును.

మోతాదు: - రసము సేరువరకు.

—♦ లవంగాలు (Caryophyllus) ♦—

శ్లో॥ లవంగం శిఖరందివ్యం లవంచందనపుష్పకం ।

శ్రీపుష్పం దేవకుసుమం భృంగారం వారిసంభవం ॥

టీ॥ లవంగం-శిఖరం-దివ్యం-లవం-చందనపుష్పకం

శ్రీపుష్పం - దేవకుసుమం - భృంగారం - వారిసంభవం -

లవంగము పేర్లు.

ఈ చెట్లు కేరళ దేశమున పెరుగును. ఆకు సువాసనగను, చెట్టు మనోహరముగను యుండును. ఈ చెట్లను పెంచుటకు మళ్ళలో అడుగడుగు దూరమున కాయలు పాతెదరు. కాయ లెంతఎండిన అంతమంచిది. ఎండినచో వానిశక్తి తగ్గిపోవును. పాతినవారముదినముల కవిమొలక లెత్తును.

లవంగములు వేడిజేయును. రక్త, జీర్ణ, వాతరోగము లలో బాగుగాపనిచేయును. నేత్రరోగములకు ఈ గంధము పనిచేయును.

మోతాదు:- పొడి 2 తులములవరకు.

—♦ వ స (Acoveus Calamus) ♦—

శ్లో॥ వచోగ్ర గంధాగోలోమీషడ్గ్రంథా జటిలామతా ।
జటిలాశతపర్వాన్యాలోమశాహేమవత్యపి.

టీ॥ వచా - ఉగ్రగంధా-గోలోమీషడ్గ్రంథా-జటిలా అను నవి వసపేర్లు.
జటిలా-శతపర్వా-లోమశా-హేమవతీ - అనువవి తెల్లవస పేర్లు.

ఈ మొక్కల ఆకులనుండి తైలమును దీయుదురు. దుంప మదపువాసనగలిగి యుండును. సొంటివంటిది. వేడిజేయు ను. శిరోవాతములకు ఆవుపాలలో వసకలిపి త్రాగించిన పని చేయును. వసపొడి పురుగులను చంపును. ఘాటయిన వాసన కొట్టును.

మోతాదు:- వసపొడి 1 తులమువరకు.

—♦ వాము (Ptychotis Ajown) ♦—

శ్లో॥ జవానీదీప్యకోదీప్యో దీపనీయాజవానికా ।

జవసాహోగ్ర గంధాస్యాజ్జవాహ్వభూకదంబకః॥

టీ: - జవానీ-దీప్యకః - దీప్యః - దీపనీయా- జవానికా-జవసాహో-
ఉగ్రగంధా-జవాహ్వ-భూకదంబకః ఓమము, వాముపేర్లు.

వాముచెట్లు చొడుగల పొలములలో నేలమీద ప్రాకెడు
చిన్న చెట్లుగనున్నవి. కొన్నిచోట్ల జానెడెత్తువరకు పెరు
గును. దీనిశిఖరములందు గుత్తులుగుత్తులుగా పువ్వులు పూచి
క్రమముగా పువ్వులలో గింజలేర్పడును. వాము జీర్ణకారియగు
వస్తువు. జీర్ణరోగములకన్నిటికి బాగుగాపనిచేయును. బలవర్ధ
కౌషధములలో కలిపి దీనినివాడవచ్చును.

మోతాదు :-వాము 6 తులములవరకు.

—♦ వాయింట (Cleome Penlaphylla) ♦—

శ్లో॥ అజగంధా వస్తుగంధా కబరీపూతబర్బరా॥

టీ :-అజగంధా - వస్తుగంధా - కబరీ - పూతబర్బరా, అనునవి
వాయింటపేర్లు.

ఇదిచిన్న మొక్క. గజముయెత్తులోపుగ పెరుగును. చెట్టున
కంతకు ఒకవిధమగు వెగటువాసనయు, తెల్లని పూవులును,
సన్నగాపొడవుగా నుండుకాయలును, కాయలలో నల్లని చిన్న
గింజలును యుండును. ఇందు వాయింట, కుక్కవాయింటయని
రెండుజాతులుకలవు. ఆకులుగుండ్రముగ చిన్నవిగ నుండును.

ఆకుపసరు వేడిజేయును. చర్మరోగములకు, కర్ణరోగములకు బాగుగా పనిచేయును.

—♦ వావిలి (Vitex Negundo) ♦—

శ్లో॥ నిర్దుండి శ్వేతకుసుమస్సింతుక స్సిందువారకః॥

టీ :- నిర్దుండి- శ్వేతకుసుమః- సింతుకః- సిందువారకః అనునవి వావిలిపేర్లు.

ఇది పెద్దవృక్షము. మారేడాకులవలె దీనియాకులు మూడు చిల్లులుగనుండును. తెల్లవావిలి ఊదారంగుగనుండును. ఈ చెట్టుక్రిందనుండు మట్టికూడ నలుపుగ నుండును. దీనికర్రతో అన్నము వండునపుడు, కలియబెట్టిన అన్నమంతయు నలుపుగ నుండును. దీనిపూవులుగుత్తులు కోలగనుండును. ఆకుపసరు వేడి జేయును. వాతరోగములలో అమోఘముగా పనిచేయును. పశువునకు వెన్నెముకకు వెనుక మొత్తలకు దెబ్బలు తగిలినపుడు, పుట్టమన్నుతో వావిలాకు ఉడికించి గోరువెచ్చనిది రెండు మూడు పర్యాయములు కొట్టినతగ్గును.

మోతాదు :- పసరు అర్ధసేరువరకు.

—♦ వేప (Melia Azadirachta) ♦—

శ్లో॥ నింబోనియమనోనేతారిష్టసాన్యత్పారిభద్రకః,
సుతి క్తస్సర్వతోభద్రః పిచుమందః ప్రభద్రకః,
కుష్టహదేవద త్తశ్చరవిసన్నిభనూర్యకః

టీ॥ నింబః-నియమనః-నేతా-అరిష్టః-పారిభద్రకః,
సుతి క్తః-సర్వతోభద్రః-పిచుమందః-ప్రభద్రకః,
కుష్టహ-దేవద త్తః-రవిసన్నిభః-నూర్యకః అనునవి వేపపేర్లు.

ఇదియును పెద్దదియగు ప్రసిద్ధమైన వృక్షమైయున్నది. ఆకు చెక్క కాయ పువ్వుమున్నగునవి వైద్యమున కుపయోగ పడుచున్నవి. దీనిసమూలమందలి యేభాగముచూచిననుమిక్కిలి చేదుగానుండును. ఈచెట్టునందు గాలిని శుభ్రముచేయు మంచి గుణముకలదు. చెక్కపొడి పుండ్లకు పనిచేయును. వేపఆకు పసరులో తగినంత మంచినునె కలిపి గోమారులున్న పశువుల శరీరమునకు రాసి ఒక అరగంట ఎండలో కట్టిన అన్నియు రాలి పోవును. చర్మవ్యాధులకు, గాయములకు చెక్కరసము బాగుగా పనిచేయును. పాముకాటునకు వేపచిగుళ్ళరసముపశువు ముక్కు రంధ్రములలో పిండిన తుమ్ములు వచ్చును.

మోతాదు:-చెక్కపొడి 3 తులములవరకు.

—♦ వెల్లులి (Allium Sativum) ♦—

శ్లో॥ గృంజనోన్యోమహాకందోదుర్జరోదీర్ఘపత్రకః.

టీ॥ గృంజనః-మహాకందః-దుర్జరః-దీర్ఘపత్రకః అనునవి వెల్లులి పేర్లు.

వెల్లులి గాటువానన గలిగియుండును. ఆకులు సన్నముగ పొడవుగనుండును. పులుపు అనురసము ఒకటి తప్ప తక్కినరసములన్నియు కలవు గనుక దీనికి రసోనయనిపేరు. తెలుపుగనుండుచు గనుక వెల్లులియందురు. వెల్లులిదుంపయందు కారము, ఆకులయందుచేదు, కాడయందువగరు, కాడచివర ఉప్పు, బీజములందు తీసిరుచులుండును. వెల్లులి నీరుల్లివలెనే యుండును. వేడిచేయును. వెల్లులిరసముపేగులలోని క్రిములను

చంపును. దీనియందు కృశ్యజేయుగుణము కలదు. వాత, రక్త
జ్వర, చర్మ, నేత్రరోగముల కన్నిటికి బాగుగా పనిచేయును.
మోతాదు:-3 తులములవరకు.

—♦ వెలగ (Ferami Elephantum) ♦—

శ్లో॥ కపిత్థకోదధిఫలః కపిత్థస్సరభిచ్ఛదః.

టీ॥ కపిత్థకః-దధిఫలః-కపిత్థః-సరభిచ్ఛదః- వెలగ పేర్లు.

వెలగ ఆకురసము విరేచనముల కట్టించును. వెలగ
కాయలో టానిక్ ఆసిడ్ గలదు. అందుచేత నిది పారుడురోగ
ముకట్టించును. ఆకురసములో నూనెకలిపి తగినంతగా పెట్టిన
రొప్పు, దగ్గు తగ్గును.

—♦ వెంపలి (Galega Purpurea) ♦—

శ్లో॥ శరపుంభాకాలశాకంపీహారిః కాలకామతా,

టీ॥ శరపుంభా-కాలశాకం-పీహారిః-కాలకా-అనునవి వెంపలి పేర్లు.

ఇది సాధారణముగా నీలిచెట్టువలెనుండును. వెంపలి
ఎరుపు, తెలుపు రంగుల పూవులభేదములేగాక ముళ్లుగలది
మరియొకటిగలదు. కాయలు సన్నముగ పొడవుగ బద్దవలె
నుండును. కాయలపైని సన్నని నూగుండును. తెల్లవెంపలి
భూమిమీదనే పోవును. ఆకుపసరు వేడిగలిగించును. కసిమిరి
తుమ్మలకు పనిచేయును. ఆకురసము వగర్పుగా నున్నచో
ముక్కురంధ్రములలో పోసినతగ్గును.

—♦ వెదురు (Bambusa Arundinacea) ♦—

శ్లో॥ వంశావేదుః కీచకస్సౌత్కర్మారస్త్యచి సారకః,
మస్కరశ్శతపర్వాచ కంటాలుః కంటకీతథా.

టీ॥ వంశః-వేణుః-కీచకః-కర్మారః-స్త్యచిసారకః,
మస్కరః - శతపర్వా - కంటాలుః - కంటకీ, వెదురుపేర్లు.

ఇది పొడ. పొడవుగా పెరుగును. వెదురు కర్రలను ఇండ్లకు పయోగించుదురు. ఆకులు సన్నముగా పొడవుగా నుండును. పూవులు తెల్లగనుండును. వెదుళ్ళ మధ్యనుండి బియ్యము వంటి యొక పదార్థము ఒక్కొక్కప్పుడు వచ్చును. వెదురు చేదుగ పులుసుగ వగరుగనుండును. ఆకులో కోతకోయ స్వభావముగలదు. ఆకురసము కారముగ చేదుగనుండును. కసిమిరి, మొగబంతి, తెలియని రోగములు, సల్లకప్పు మున్నగు వ్యాధులకు బాగుగా పనిచేయును. లేతయాకులలో కొద్దిగా మిరియాలు ఉప్పుచేర్చి తినిపించిన పశువులకు కలుగు విరేచనముల కట్టించును.

మోతాదు:- ఆకులు 8 తులములవరకు.

—♦ విషబొద్ది (Sida Acuta) ♦—

ఈ చెట్టు వత్సనాభిమొక్కవలెనుండును. ఎరుపు పసుపు రంగుల పూవులుపూచును. దీని కాయలు మిరెపకాయలవలె నుండును. కాయపై మూడు చారలుండును. గింజలకు ఎరుపు రంగుగల చర్మముండును. విషబొద్దిదుంపను దేశీయనాభి అందురు. దుంపరసము వెగటుగ నుండును. చర్మవ్యాధులకు పనిచేయును.

—♦ విషకంటకాలు (Cuminum Cyminum) ♦—

దీనినే అడవిజీలకర్రయందురు. ఆకుపైన నూగుండును. ఇది జీలకఱ్ఱవలె కోలగనుండును. మిక్కిలి చేదుగనుండును. గుఱ్ఱపుమసాలలో ఈ గింజలను వాడుదురు. కడుపునొప్పి, అజీర్తి, కడుపుకుట్టుమున్నగు జీర్ణసంబంధమగు రోగములలో బాగుగా విషకంటకాలు పని చేయును.

మోతాదు:-3 తులములవరకు.

—♦ విభూతి (Sacred White ashes) ♦—

అనగా సోమయాజులు రావి మోదగు మొదలగు కట్టెలతో అగ్నిహోత్రముచేసి హోమములు చేయుచుండునట్టి బూడిదగాని, గోమయము ఎండించి కాల్చిన బూడిదనుగాని, శరీరముకు నొసలునకు పూసుకొనిన పాపములుతొలగును. చర్మ రోగమునశించును. తాపమణుగును, భూతప్రేత పిశాచబాధలు తొలగును. వాతములకు పొడలకు చర్మవ్యాధులకు పని చేయును.

—♦ వెట్టిపుచ్చ (Citrullus Colocynthus) ♦—

ఇదియొక తీగ. పుచ్చతీగవలెనుండును. దీని కాయలు దబ్బకాయలంత యుండును. తీగలంతయు అమితమైన చేదు గలిగియుండును. కాయలలోని గింజలు నలుపుగ గుమ్మడి గింజలవలెనుండును. కాయలు గుండ్రముగనుండును. ఆకులపై తెలుపుజీరలుండును. ఆకురసము చేదుగనుండును. చర్మరోగములునశించును. కాయలను వాతరోగములకు వాడుదురు.

—♦ వేడికాపడము (Fomentation) ♦—

నీరుగాని, ఉప్పుగాని, తవుడుగాని వేడిజేసి ముతకగుడ్డలో వేసిగాని, ముంచిగాని వాపులకు బెణుకులకు వాతనొప్పులకు కాచిన నొప్పులు హరించును.

వాకుడు (Solanum V acquini)

దీనినే చిన్నములక యందురు. నేలమీద పోకును. ముండ్లుండును. ముండ్లు పసుపుపచ్చ వన్నెగలిగి తెలుపుగనుండును. నేలములక కాయలవలనే కాయలుకాచును. ఊదా తెలుపురంగుల పూవులుపూచును. తెలుపుపూవులది మంచిది. దీని ఆకులు వంగఆకులవలెనుండును, గాని వాటికన్న చిన్నవి. కాయలు చిన్నవిగ గుండ్రముగ నుండును. పండినపుడు పసుపుపచ్చగనుండును. ఆకు పసరు వెగలుగ కారముగనుండును. కాక జేయును. కొమ్ముడొల్లులు నాసికారోగములు శిరోరోగములకు ఈపసరు పనిచేయును. కొందరు వైద్యులు పశువునకు కలుగు పుండులో పురుగులుపడినయెడల ఈచెట్లలో ఒకదానిని తీసివేయుదురు.

—♦ సీతాఫలము (Anona Squamosa) ♦—

ఇది సాధారణమైన చెట్టు. దీనిఆకులు కోలగా బలమైన పసరువన్నెగలిగి మృదువుగానుండును. దీనిలోని గింజలు నలుపురంగుగనుండును. పండ్లు, పై భాగము బుడుపులు కలిగియుండును. గుఱ్ఱ తెలుపుగ మధురముగనుండును. ఆకును తేళ్లుగల రంధ్ర

ములలో పెట్టిన బైటికివచ్చును. ఆకురసము పురుగులు పడిన పుండ్లలో వేసిన పురుగులు చచ్చును.

—♦ సీమసున్నము (Chalk) ♦—

విరేచనముల కట్టించును. పుండ్లను మాన్పును.

—♦ సారాయి (Wine) ♦—

ఇది వెగటుగ చేదుగ నుండును. సారాయి ఉద్రేకమగు వస్తువు. వేడిజేయును, విరేచనముగావించును. విరిగిన ఎముకలను అతుకుకొనజేయును. తెలియని రోగములలో కూడ సారాయి వాడవచ్చును. దొమ్మ, గురక, కురమరోగములకును, పశువు శీతలములో నున్నపుడును సారాయిని వాడిన బాగుగా పని చేయును.

1 మోతాదు:- 9 డ్రాములవరకు

—♦ శొంఠి (Zingiber Officinale) ♦—

శ్లో॥ శుంఠీ విశ్వౌషధం విశ్వం కటుభద్రం కటూత్కటం,
మహాషధం శృంగిబేరం నాగరం విశ్వభేషజం.

టీ॥ శుంఠీ - విశ్వౌషధం - విశ్వం - కటుభద్రం - కటూత్కటం -
మహాషధం - శృంగిబేరం - నాగరం విశ్వభేషజం అనునవి
శొంఠి పేర్లు.

అల్లమును సున్నపునీళ్లతో ఉడకబెట్టి ఎండించిన శొంఠి
యగును. అన్నిమందులకన్న యోగ్యమైనదిగాన మహాషధ
మనియు విశ్వభేషజమనియు నందురు. కారముగలది కనుక

కటుగ్రంధియనియు, కఫమును హరించునది గాన కఫాదిక
యనియు, శరీరము నార్చునది గాన శోషణమనియు దీని కీపేరు
గలిగెను. శొంఠి వేడిజేయును. కారముగ నుండును. వాతజీర్ణ
రోగములకు అమోఘముగా పనిజేయును.

మోతాదు:- 4 తులములవరకు

—♦ సోపు (Pimpinella Anisum) ♦—

జీలకర్రవలెనుండునుగాని అంతకన్న పెద్దది వడ్లగింజలో
నాల్గవవంతుయుండును. సువాసనగానుండును. నమలిన తీపిగా
నుండును. జీర్ణశక్తిని కలుగజేయును. రక్తవాత జీర్ణరోగముల
కన్నిటికి యిది బాగుగా పనిచేయును.

మోతాదు:- 4½ తులములవరకు.

—♦ సుద్ధ ♦—

దీనినే నాముఅందురు. తెల్లనిమన్ను శొండలలో దొర
కును. తడిపినయెడల వెన్నవలెమృదువుగనుండును. తేనెటీగలు
కందిరీగలుకుట్టి దద్దురు పుట్టినపుడు నామునురాసిన మంట
తగును.

—♦ సున్నము (Lime) ♦—

రాతిసున్నము అనగా సున్నపురాళ్లను కాల్చిన సున్న
మగును. దీనిని నీటిలో వేసి ఆరకుండనుంచిన ఘాటుగనుండును.
శరీరముపైన వేసిన పొక్కును. సున్నము ఆముదము కలిపి నీరు
పోసి బాగుగా మర్దించిన వెన్నవంటి చక్కని పాళాస్త్రీ
తయారగును. దీనినే నవనీతమందురు. కాలిన బొబ్బలకువాడిన

పనిచేయును. సున్నమునీటిని త్రాగించిన విరేచనమగును. గుల్లసున్నమునకు గూడ ఈగుణములే యుండును.

మోతాదు:- 3 తులములవరకు.

—♦ సుగంధపాల (Country Sarasaparilla) ♦—

శ్లో॥ శారిబాశారదాస్థితా గోపకన్యాప్రతానికా ।
గోపాంగనా గోపవల్లీలతాహ్వకావృతాశారిబా॥

టీ :- శారిబా-శారదా-స్థితా-గోపకన్యా-ప్రతానికా - గోపాంగనా-గోపవల్లీ-లతాహ్వ-కావృతాశారిబా అనునవి సుగంధపాలపేర్లు.

దీనిలో నల్లసుగంధి తెల్లసుగంధియని రెండురకములు. నల్లసుగంధికి బర్రెసుగంధియని వాడుకపేరు. సుగంధి చిన్న తీగవంటి మొక్క. తెల్లసుగంధిని పాలసుగంధియనియు, సుగంధపాలయనియు వాడుదురు. దీనివేరు సువాసనగానుండును. బర్రెసుగంధివేరు పరిమళము తక్కువ. ఆకులు పొడవుగా తెలుపు చారలు కలిగి ఎర్రనేలయందెక్కువగా పెరును.

—♦ సన్నరాష్ట్రము (Galangal Lesser) ♦—

ఇదియొక దుంపజాతి. దీనినే కళింగ రాష్ట్రమందురు. పసుపుమొక్క సర్పాకారములు గలిగియుండును. దీని సర్వాంగములకు సువాసనగలదు. బాగుగాముదిరిన చెట్టుయొక్క మధ్యను ఒక పెద్దపువ్వుపూచి అనాసకాయవలె ఎరుపురంగు గలిగి గుండ్రముగానుండు ఒక కాయకాయను. ఇది వెగటుగ,

కారముగ, చేదుగనుండును. వేడిజేయును. వాతరోగములలో వాడుదురు.

—♦ సీకాయ (Acacia Concinna) ♦—

ఆకులు చింతాకులవలె అంతకన్న చిన్నవిగనుండును. గుల్మజాతిలోనిది. దీనికాయలు దిరిసెనపు కాయలవలె నుండును. ఎండినపుడు నలుపురంగుగ నుండును. చర్మరోగములకు సీకాయరసము బాగుగాపనిచేయును. ఇంకను జీర్ణ సంబంధమగు వ్యాధులలోగూడ ఈ రసమును వాడుదురు.

—♦ హంసపాది (Vitis Pedata) ♦—

పొలములలో భూమినంటుకొనిపొక్కు ఒకజాతి మొక్క. ఆకులు పక్షియొక్క అడుగువలె గొంగులుగలిగి చిన్నదిగ నుండుటచే దీనికి హంసపాదియని పేరువచ్చినది. నూతులు చెరువులు మొదలగు ప్రాంతములందు ఎక్కువగా మొలచును. ఆకుపసరు చేదుగ స్వాదుగనుండును. చర్మవ్యాధులకు పనిచేయును. సాలెపురుగుల విషములకుకూడ పసరును వాడవచ్చును.

ద్రవ్యవర్గము

—♦ కర్పూరము (Camphora Officinaru) ♦—

శ్లో॥ కర్పూర స్స్ఫటిక శ్చంద్ర సితాభో హిమవాలుకః,
హిమోపలశ్శీతరజోభూతి కస్తుహిమాహ్వాయః,
హిమాభోఘన సారశ్చశ్చంద్రాహ్వాశ్చాపి గీయతే.

టీ॥ కర్పూరః-స్ఫటికః-చంద్రః-సితాభః-హిమవాలుకః-హిమో
పలః-శీతరజః-భూతికః-హిమాహ్వాయః అనునవి కర్పూరపు
పేర్లు. హిమాభః-ఘనసారః-చంద్రాహ్వాః- అనునవి పచ్చ
కర్పూరపు పేర్లు.

కర్పూరవృక్షము శీతలప్రదేశములందు పెరుగును. కర్పూరము చెట్టునుండి పుట్టుసారము. దీని సర్వాంగములును సువాసనగానుండును. కర్పూరమును వెలిగించి దేవునకు నీరాజన మిత్తురుగాన హరితికర్పూరమనియు దీని పిలుచుదురు. కర్పూరపు చెట్టునుండియు కర్పూరమునుండియు గూడ తైలము తీయుదురు.

కర్పూరములోని రకములు

1 పోతాన కర్పూరము 2 భీమసేన కర్పూరము 3 సిత
కర కర్పూరము 4 శంకరావాస కర్పూరము 5 పాంశుకర్పూ
రము 6 పింజ కర్పూరము 7 అబ్దసార కర్పూరము 8 హిమ
వాలుకా కర్పూరము 9 యూతికా కర్పూరము 10 హిమ
కర్పూరము 11 తుషార కర్పూరము 12 శీతల కర్పూరము

13 పత్రికా కర్పూరము అని యింకను అనేకరకములుగలవు. ఈ భేదములేకాక కర్పూరచెట్టులోనుండి సారము లేక జిగురు తీయబడునప్పటికి సారాసారములనుబట్టికూడ మొత్తము మీద మూడువిధములుగా నుండును.

కర్పూరపుచెట్టు మాని పై భాగముననుండి తీయబడు దానికి శిరోజమనబడును. ఇదిమిక్కిలి తెలుపుగానుండి అద్దము వలె ప్రతిబింబించును. మౌనుమధ్య భాగమునుపుట్టునది మధ్యమ మనబడును. ఇది శిరోజమంత తెలుపుగానుండక సామాన్యముగానుండును. కొంచెము గౌరవర్ణముగా నుండును. తక్కినభాగములందు తీసినది సాధారణముగానుండును. ఇదియే సాధారణముగా మనకుదొరకునది. ఇదిపొడిగానుండును. చెట్టు మానులోనుండి తీసినది కొంచెము పసుపురంగుగా నుండును.

కర్పూరము వేడిజేయును. రక్త, వాత, జీర్ణ, శ్వాస, చర్మవ్యాధులలో బాగుగా పనిచేయును. హఠతి కర్పూరమును లోపలి కాయరాదు.

మైతాదు:— $\frac{3}{4}$ తులమువరకు.
తొలపించుట
— (చూ) (గంభీరము)
:: శ్వాసము

మహిళా ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA111B102
పుస్తకం పేరు	గ్రంథాంశము
తారీఖు	26/10/24
ముందు లెక్క	no
వెనుక లెక్క	no
మొత్తం పేజీలు	111
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	III, 104
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Veda Vathi.
పేజీలు విడదీసినది	Veda Vathi.
హ్యాన్ చేసినది	Manika
పరిశ్ల చేసినది	pragathi
పేజీలు పరిశూనినది	
ఫ్రంట్‌ంగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిశీలి	9000.